

K R Á S A

N A Š E H O D O M O V A

ČASOPIS ČESKÉHO SVAZU OCHRÁNCŮ PŘÍRODY

JARO/LÉTO 2018

ROČNÍK XVIII (60)

Antropogenní biotopy

Stromy republiky

**Možnosti spolků po novele
stavebního zákona**

Etapová hra Hmyz

**Adopce
ptačích mláďat**

Vážení čtenáři,

rok 2018 je ve znamení stého výročí vzniku republiky. Z pohledu lidíček přírodumilných jsou v této souvislosti zajímavé zejména výsadby stromů republiky. Tímto fenoménem se na následujících stránkách zabývají hned dva články – Monika Podbraná Janáková se ohlíží především zpět, do starých kronik a dalších archivních materiálů, Aleš Rudl pak přináší řadu podnětných rad pro výsadby nových Lip republiky (užitečných i při jiných výsadách).

Český svaz ochránců přírody bude „velké výročí“ – 40 let – slavit až příští rok, i letos však máme co si připomínat. Je to dvacet let, co se ustavily národní programy, na nichž dodnes stojí celostátní činnost Svazu – Ochrana biodiverzity, Národní síť záchranných stanic a Podpora pozemkových spolků. K tomuto výročí se vrátíme v příštím čísle, v dnešním však najdete připomínku jednoho výročí půl-kulatého – patnácti let od zahájení veřejné sbírky Místo pro přírodu.

A konec konců, i náš časopis má jisté výročí. Pokud počítáme i „starou“ Krásku našeho domova, vydávanou Svazem okrašlovacím v letech 1904–1949, pak tento ročník je šedesátý!

Krásné léto přeje

Honza Moravec

	SLOVO ÚVODEM	1
	CHRÁNÍME PŘÍRODU	
	ADOPCE PTAČÍCH MLÁDĚT (K. MAKOŇ)	2
	DIKTAFONY MAPOVALY VLKY NA BROUMOVSKU (T. KRAJČA)	5
	MLOCI VĚDCE PŘEKVAPILI (A. PONČOVÁ)	6
	ČESKÝ CERTIFIKOVANÝ ARBORISTA (J. KOLAŘÍK)	7
	15 LET MÍSTA PRO PŘÍRODU (J. MORAVEC)	8
	EKOLOGICKÁ VÝCHOVA	
	POZNEJ A CHRAŇ NAŠÍ PŘÍRODU! (K. ADÁMKOVÁ)	9
	JEDINEČNOST DĚTSKÉ DUŠE (L. ŽAITLIKOVÁ)	10
	POZORUJEME PŘÍRODU	
	NEVYHÝBEJME SE ANTROPOGENNÍM BIOTOPŮM (Z. LOSOSOVÁ)	12
	KRAJINA A LIDÉ	
	LÍPY REPUBLIKY JSOU ŽIVÉ SYMBOLY NAŠÍ HISTORIE (A. RUDL)	16
	FENOMÉN VÝSADBY STROMŮ SVOBODY (M. PODBRANÁ JANÁKOVÁ)	18
	POZEMKOVÝ SPOLEK ZACHRAŇUJE JEDEN Z NEJSTARŠÍCH KOSTELŮ NA KARLOVARSKU (V. LUPÍNEK)	20
	PRO DĚTI	
	HMYZ – CELOROČNÍ ETAPOVÁ HRA (M. VRATISLAVSKÁ, D. UHÝRKOVÁ)	23
	ZELENÉ PARAGRAFY	
	NOVINKY V ČESKÉM PRÁVU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ (M. DAMOHORSKÝ, P. HUMLÍČKOVÁ)	25
	MOŽNOSTI SPOLKŮ V PRÁVNÍ OCHRANĚ PŘÍRODY PO NOVELE STAVEBNÍHO ZÁKONA (P. SVOBODA)	26
	ZE ZAHRANIČÍ	
	MISE APOLLO 11 (J. DRLÍKOVÁ)	28
	ROZHOVOR	
	S FRANTIŠKEM PELCEM O FINANCÍCH (NEJEN) NA ZÁCHRANU JIZERSKÝCH HOR	30
	NAUČNÉ STEZKY	
	VRÁBLOVÝ PASEKY (M. DVORSKÝ)	32
	NAŠE ČINNOST	
	STALO SE	34
	LISTÁRNA	36

FOTO NA OBÁLCE KAREL MAKOŇ / mláďata motáka pochopa

Krása našeho domova
časopis Českého svazu ochránců přírody

Jaro/léto 2018 – ročník 18. (60.)

První číslo Krásky našeho domova vyšlo v roce 1904.
Po padesátileté odmlce bylo jeho vydávání obnoveno v roce 2001.

Vychází dvakrát ročně. Cena 40 Kč, pro členy ČSOP zdarma.
Předplatné 80 Kč za rok – objednávky přijímá redakce.

Vydavatel: © Ústřední výkonná rada ČSOP

Adresa redakce: ČSOP – redakce KND,
Michelská 5, 140 00 Praha 4 – Michle

telefon: 222 516 115, 222 511 494,
e-mail: knd@csop.cz, web: knd.csop.cz

Redakční práce: Jan Moravec

Korektura: Dita Misterková

Grafická úprava: Jana Štěpánová, studio RedGreenBlue

Redakční rada: Libor Ambrozek, Pavel Bureš, Jakub Hromas,
Jan W. Jongepier, Petra Orálková, Pavel Pešout, Ladislav
Ptáček (předseda), Bohumil Reš, Aleš Rudl, Petr Stýblo,
Dalibor Zchoval, Václav Záruba, Lenka Žaitliková

Tisk: PROTISK, s. r. o., České Budějovice

Uzávěrka tohoto čísla: 30. 4. 2018

Příspěvky do příštího čísla zasílejte na adresu redakce
do 31. 8. 2018

Inzerce přijímá redakce.

Za pravdivost, věcnou správnost a původnost příspěvků
odpovídá autor. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátit
a stylisticky upravovat. Nevyžádané rukopisy a obrazový materiál
se nevracejí. Příspěvky jsou publikovány bez nároku na honorář.

ISSN 1213-5488

evidenční číslo MK ČR: E 12567

MILÍ PŘÁTELÉ,

než se pustím do nevděčné disciplíny „psaní předsněmovních úvodníků“, rád bych Vám popřál krásné jaro. Snad se ho ještě někdy dočkáme, protože ten dramatický přechod ze zimy do léta, jak jsme ho svědky v posledních letech, se s čistým svědomím jarem nazvat nedá. Ale zpět k tématu, i když činnost našeho svazu se změnou klimatu také úzce souvisí.

Koncem listopadu se opět sejde sněm Českého svazu ochránců přírody, tentokrát s pěknou kulatou desítkou na začátku. Oficiálně se podle stanov každé tři roky scházíme, abychom zvolili nové vedení a zhodnotili, co se povedlo a nepovedlo. Ale trůfám si říct, že se scházíme hlavně proto, že se rádi vidíme a můžeme se povzbudit svými úspěchy a novými nápady, podělit se o své starosti nebo si dát večer pohárek a povykládat si jen tak o životě. Námětů nám naše bohatá činnost poskytuje opravdu dostatek. Jak jsem zaznamenal na prvních krajských setkáních, bude letos určitě velkým tématem sucho.

Abychom si uvědomili, že se děje něco vážného, nemusíme studovat rozsáhlé analýzy, koncepce a strategie, které plní ministerské šuplíky a projevy politiků. Stačí podívat se z okna na oblohu už několik týdnů bez mráčku, na teploměr nebo na stav vody v nejbližší řece. Mimořádně znepokojující ovšem je, že přes všechna usnesení vlády, Dešťovky a pozemkové úpravy stále nedochází k zásadnímu obrátu. Viděli jste snad někdo, jak se zmenšují obrovské lány a mění se na nich složení plodin? Všimli jste si, že by ustávalo budování logistických center, která zabírají nejurodnější půdu? Přestávají lesníci vysazovat smrk, který ve středních polohách velkoplošně odchází díky oslabení teplem a suchem? Trochu to připomíná horní palubu Titaniku, kde se pořád tančí a spoléhá, že to nakonec někdo zařídí. Je to zvláštní, ale skoro bych řekl, že naše ateistická společnost věří v zázraky mnohem silněji než křesťané.

Bylo by ale chybou, kdybychom i my na sněmu řešili jen, co má kdo udělat „nahore“. Je důležité si říct, co můžeme udělat my sami. Každý drobný počin v krajině má smysl, stejně jako každá beseda, přednáška či článek. Je totiž nutné změnit náladu ve veřejnosti. Dokud si lepší zacházení s krajinou bude přát jen hrstka ochránců a idealistů, nebudou politici reagovat. Jak mi říkal před pár dny jeden známý na konferenci o nové zemědělské politice – dokud nebudou lidé demonstrovat v ulicích, nebude vůle tu politiku měnit.

Z aktivit ČSOP za uplynulé tři roky bych rád zmínil naše angažmá legislativní. Zatímco novela zákona o národních parcích byla úspěšně dotažena až do sbírky zákonů, novelou stavebního zákona byla omezena účast veřejnosti ve správních řízeních a nyní se snažíme o nápravu. Také jsme sdružili síly s iniciativou Uklidme Česko, výsledkem je mediálně výrazná akce, do které se zapojuje mnoho desítek tisíc dobrovolníků. Podařilo se významně navýšit podporu MŽP pro Národní síť záchranných stanic a zachovat dlouholetou spolupráci s Lesy České republiky. Trvalým tématem zůstává členská základna – jak získat četné dárce a příznivce do našich řad? Vidíte, že máme věru o čem rokovat. Takže Vás prosím, nechte se zvolit delegáty a přijďte do Čáslavi! ☺

Libor Ambrozek
předseda ČSOP

Libor Ambrozek

Adopce ptačích mláďat

FOTO: ARCHIV DES OP PLZEŇ

Týdenní mládě motáka pochopa, nalezené uprostřed posekaného pole.

Adopce je podle nás elegantním řešením, jak vrátit zpět do volné přírody lidmi často zbytečně odnesená mláďata, která mylně považují za opuštěná, nebo mláďata z ohrožených či zničených hnízd. Výjimkou však nejsou ani adopce mláďat uměle odchovaných či vylíhlých v líhni.

Za 25 let naší činnosti jsme zprostředkovali adopci už desítek mláďat několika ptačích druhů. S větší či menší úspěšností jsme náhradními rodičům předali mláďata pěvců, dravců, sov, čápů, rorýsů, a dokonce i datlů.

Úspěšnost adopce významně závisí na ptačím druhu. Nejvíce adopcí jsme realizovali u čápů. Úspěšnost adopce je u nich velmi vysoká, z 65 adoptovaných mláďat jich 59 bylo adoptivními rodiči úspěšně přijato a vyvedeno. Poměrně úspěšně jsme do náhradních hnízd přidali i několik mláďat káně lesní, výrů velkých, motáků pochopů, datlů černých, rorýsů a jiříček. Naopak například u poštolek obecných, špačků, sýkor a sov pálených se adopce příliš nedaří. Vlaštovky a puštíci dokonce nepřijali a neodchovali ani jedno přistrčené mládě.

Zejména u některých druhů jsou adopce účinným způsobem, jak plnohodnotně začlenit a vrátit mládě ze zničeného či člověkem poškozeného hnízda zpět do volné přírody. Každá adopce má však svá pravidla. Nejsme příznivci adopce mezidruhové, kterou neprovádíme, a to ani v chovu na

Jaro je ve znamení mláďat, a tak bych vás rád s tímto, pro někoho zvláštním způsobem záchrany ohrožených ptačích mláďat, který již několik let v rámci naší činnosti Záchrané stanice živočichů v Plzni realizujeme, seznámil hned na dvou případech.

TEXT KAREL MAKOŇ

stanici u druhů, které jsou schopny prokazatelně odchovat i mláďata jiná. Naší prioritou je adopce do hnízd divokých ptáků, která je hodně závislá na znalosti jednotlivých hnízd, počtu a věku mláďat na hnízdě. Pravda, několikrát jsme museli i lehce zariskovat, ale jak si přečtete níže, vyplatilo se to.

Vybrali jsme dva naprosto ojedinělé a mimořádné případy, které ve finále dopadly nad očekávání dobře.

I přesto, že se nabízí věta: „Ti adoptivní rodiče jsou skvělí, empatictí a citliví ptáci,“ tak v přírodě to funguje opravdu jinak. I adopce je vždy hlavně pudová záležitost. Takže nepolidšťujme volně žijící druhy zvířat a snažme se přírodu vnímat takovou, jaká ve skutečnosti je.

Adopce motáka výměnou za neoplozené vejce

Zemědělci je vysekali v obilí u obce Poděvousy v okrese Plzeň-jih 1. července. Když jsme dorazili na místo, byla kolem hnízda motáků pochopů už jen naházená sláma

FOTO: ARCHIV DES OP PLZEŇ

a všude kolem strniště. Bylo jasné, že týden stará mláďata nemají na posekaném poli před predátory vůbec žádnou šanci a nechat je tam by byl jejich konec. Proto jsme mláďata tohoto na zemi hnízdícího dravce zajistili a z lokality odvezli s plánem adopce do náhradních hnízd.

Jednalo se však pravděpodobně o pozdní či náhradní hnízdění, a tak zatímco na ostatních pochopích hnízdech byla v tu dobu mláďata už poměrně velká (3–4 týdny stará), ta naše se ještě chumrlala do prachového peří.

Adopci mláďat a vytipování náhradních hnízd jsme začali řešit téměř okamžitě. Těm větším jsme náhradní hnízda našli jen tak tak, přičemž vždy bylo námi přidáné mládě na hnízdě nejmenší, a to i o několik dnů. Nejmenší mládě z vysekaného hnízda nám však zůstalo a najít jen o málo starší nevlastní sourozence byl na konci hnízdní sezony velký problém.

Kroužkujeme ročně několik desítek hnízd na Tachovsku, Domažlicku a Plzni-severu, máme tak poměrně dokonale zmapováno, na kterém hnízdě je kolik mláďat a jak jsou velká. Tato měřítka jsou pro úspěšnost adopce velice důležitá, stejně jako to, jaká je sezóna.

Právě díky kroužkování jsem věděl i o hnízdě, kde samice ještě nedávno stále seděla na jednom jediném vejci. Vyrazil jsem tedy na lokalitu Jezerce u Stříbra do rozsáhlé rákosiny po vypuštěném rybníku. Pro naše malé mládě to byla poslední šance.

Předpokládal jsem, že na lokalitě najdu jedno mládě, nanejvýš tak staré jako to, které jsem měl k adopci. K mému překvapení jsem na hnízdě, ze kterého i tentokrát vzlétla samice pochopa, našel opět jen vejce; již hodně špinavé a „kvrdlající“ (neoplozené). Kolem bylo hodně peří z podsady samice, což mě ujistilo v přesvědčení, že sedí na vejci již o několik týdnů déle, než je běžná inkubační doba. Když už jsem byl na místě a samici opět vyplašil, napadlo mě k jejímu zastydlému vejci přidat naše mládě. To jsem také udělal a mládě na hnízdě u vejce zanechal. Bylo 7. července.

Při kontrole 15. července jsem se s napětím blížil k hnízdu. Dobrým signálem mi bylo, že odtud při mém příchodu opět vylétla samice. S potěšením jsem zjistil, že adoptované mládě bylo živé, nakrmené a v pořádku. Při další kontrole – 1. srpna – jsem na hnízdě našel už pěkně opeřené mládě a vzorně se starající samici. A tak i tato poněkud krkolomná adopce u motáka pochopa byla úspěšná.

Proč však samice seděla pouze na jednom neoplozeném vejci a proč jsem na lokalitě neprokázal výskyt jejího samce, je mi dodnes tak trochu záhadou. Pravdou zůstává, že jsem vždy z hnízda vyplašil pouze samici a čekání na samce, výměnu krmení a prokázání jeho přítomnosti na lokalitě jsem se pořádně nevěnoval.

FOTO: ARCHIV DES OP PLZEŇ

Mládě motáka pochopa ve věku pěti týdnů na náhradním hnízdě.

I ostatní, na jiná hnízda přistrčená mláďata z této snůšky, byla úspěšně adoptována a náhradními rodiči odchována.

Hodně zamotaný příběh čápa černého

Vše začalo 2. května brzy ráno pod hnízdem čápa černého v lese kousek od Vysočan na Tachovsku. V mechu u paty obrovského modřínu, na který byla v listopadu předešlého roku námi nainstalována umělá hnízdní podložka jako náhrada za původní, těžbou zničené hnízdo, našel hlavní koordinátor kroužkování čápů černých odečítacími barevnými kroužky RNDr. František Pojer vyhozené čapí vejce.

Co se přesně na hnízdě onoho květnového rána stalo a proč se vejce po pádu z výšky 13,5 m nerozbilo, není známo, ale pravděpodobně došlo k souboji dvou čapích párů o atraktivní hnízdní lokalitu a zásahu do již snesené a nase-

ZVÍŘE V nouzi

V únoru se díky dárcům veřejné sbírky Zvíře v nouzi rozdělilo mezi záchrané stanice dalších 474 068 Kč.

Vzhledem k tomu, že příjmy zraněných zvířat neustále stoupají (loni byly opět rekordní, více než 22 500 zvířat), jsou záchrané stanice za každý příspěvek vděčné.

Konto veřejné sbírky 33553322/0800, bližší informace na www.zvirevnouzi.cz.

zené čapí snůšky. Tyto souboje jsou u čápů běžné, v přírodě se vždy úspěšně rozmnožují pouze ty nejsilnější páry.

Každopádně, nalezené vejce bylo po telefonické konzultaci se záchranou stanicí ihned odvezeno Františkem Pojerem přímo do líhne Vlastimila Voráčka z Roupova. Ten vejce nasadil do líhne a všichni jsme s napětím čekali, co bude? A bylo. Zhruba za dva týdny se z vejce vylíhl malý černý čáp. Od prvních dnů byl velmi čilý a životaschopný. Do stanice DESOP Plzeň, do voliéry pod elektrický infrazářič, byl z inkubátoru Vlastimila Voráčka převezen koncem května. Mládě velice rychle přibíralo a rostlo.

Základem úspěšného návratu uměle vylíhnutého mláděte zpět do volné přírody je pokud možno „studený“ odchov bez fixace na člověka, a to v podmínkách podobných těm přirozeným. Při následné adopci a přistrčení takto odchovaného mláděte do jiného hnízda je pak mnohem větší pravděpodobnost, že mládě z hnízda nespadne a bude adoptivními rodiči úspěšně odchováno.

Pečlivě naplánovaná adopce mláděte proběhla 12. června. Na základě výsledku monitoringu a kroužkování mláděte čápů

FOTO: BOHUMIL MÁŠEK

Adoptivní sourozenci v den adopce, na druhém snímku tatáž čápatka o měsíc a půl později.

černých na námi sledovaných lokalitách jsme k adopci vytipovali již několik let úspěšně obsazované a kontrolované čapí hnízdo u Chrančovic. Zde byla dvě mláděta, zhruba o týden starší než to naše. To se jevílo k adopci nejvhodnější, a proto jsme při kroužkování našeho odchovance do hnízda přidali.

Následovala série několika kontrol, abychom věděli, zda mládě bylo adoptivními rodiči a sourozenci přijato. Kontrola adoptovaných mláděť či vypuštěných živočichů je pro nás velice důležitá a má svůj přínos zejména pro naši další práci. Každá informace o tom, že zvíře bylo adoptivními rodiči přijato, zda žije a opět se plnohodnotně začlenilo zpět do přírodního systému, má cenu zlata, a to i za předpokladu, že se

FOTO: BOHUMIL MÁŠEK

prokáže opak. V tomto případě vše běželo podle plánu a mládě na hnízdě rostlo tak, jak mělo.

Další velkou radost jsme pak měli, když nám z Kroužkovací stanice Národního muzea Praha přišla zpráva o odečtení kroužku tohoto mláděte na zastávce při jeho cestě do zimoviště. Podle informací z dopisu byl náš odchovanec viděn ve skupině 9 čápů černých, pozorovaných ornitologem Jiřím Neudertem dne 13. září na lokalitě u Sedlíkovic (České Budějovice). To, že se jednalo právě o našeho čápa, se podařilo kolegům zjistit podle speciálního barevného kroužku, který jde odečíst dalekohledem či fotoaparát a na velkou vzdálenost, aniž by musel být pták chycen a nějak rušen. ☒

Autor je vedoucím Záchrané stanice živočichů DES OP Plzeň.

Kontakt - makon@desop.cz

Záchraná stanice DES OP Plzeň

Mnoho dalších příběhů z činnosti záchrané stanice v Plzni naleznete na www.desop.cz. Pět profesionálně zpracovaných videopříběhů najdete v odkaze „Co se děje kolem nás?“.

Stacionární diktafony jsou používány již od roku 2005 k mapování ptáků. Málokoho však napadne, že by se tato ornitologická metoda dala používat i k mapování savců, především vlků.

TEXT TOMÁŠ KRAJČA

Díky tomu, že vlci komunikují pomocí vytí, občas se je podaří nahrát na diktafony. ZO ČSOP Cieszynianka se akustickým monitoringem vlků zabývá od roku 2015. V minulém roce jsme se v rámci Národního programu ČSOP Ochrany biodiverzity zaměřili na CHKO Broumovsko, kde se vlci objevili teprve před dvěma roky.

Technické vybavení

K mapování byly používány samoobslužné diktafony Olympus DM-901 a DM-650, které se navečer samy spustily a skončily nahrávání ráno. K přístrojům byly připojeny powerbanky a externí baterie, díky kterým bylo možné nahrávat až 10 nocí. Diktafony byly umístěny v krytech, které je chránily před povětrnostními podmínkami a pomáhaly s maskováním v přírodě. Instalovány byly v křoví na místech, kde utváření krajiny umožňovalo snímat zvuk z co největší vzdálenosti. Diktafony byly kontrolovány 1–2x za týden.

Diktafony nahrávaly do formátu WMA. Po stažení do počítače byly nahrávky v programu AM rozděleny na minutové úseky, z nichž byly vytvořeny spektrogramy, které byly analyzovány v programu AMViewer.

Spektrogramy graficky zobrazují zvuky pomocí různých

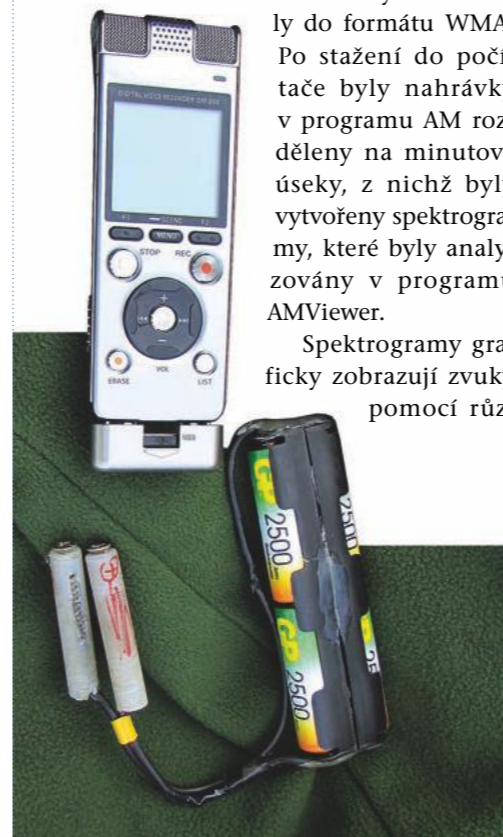
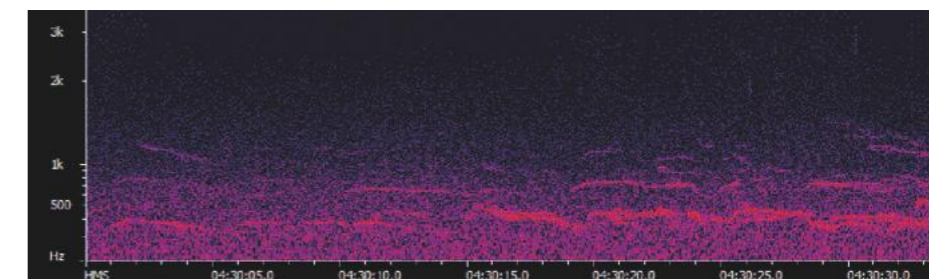

FOTO: TOMÁŠ KRAJČA

Diktafony mapovaly vlky na Broumovsku

ných zvukových křivek. Tvar křivek je závislý na měnící se frekvenci v průběhu času. Při této metodě se využívá toho, že hlasy různých živočišných druhů mají různé tvary křivek, byť poslechem se může zdát, že se jedná o tožný zvuk.

Výsledky

Diktafony byly rozmístěny v únoru. Dlouho se nedařilo vlčí vytí nahrát. Zaznamenány však byly hlasy chráněných ptáků, jako je sýc rousný, kulíšek nejmenší, výr velký, jeřáb popelavý a křepelka polní a ledacos dalšího. Údaje o chráněných druzích byly cenné pro správu CHKO Broumovsko. Veškeré nahrávky ptáků jsou nyní zpracovávány v rámci jedné bakalářské práce. A nahrávky jelenů budou využity pro mapování invazivní siky a kříženců siky s jelenem evropským.

Až na přelomu září a října se nám na všech třech diktafonech Cieszynianky podařilo zaznamenat i vlky. Ve dvou případech bylo možno na nahrávkách slyšet vyt čtyři jedince.

V průběhu celého výzkumu ovšem bylo nahráváno i vytí a štěkání psů, které je na spektrogramech v některých případech obtížně odlišitelné od vlčího vytí. Avšak pokud vyjít vlčí, vyjít děle, a když vyje několik vlků, dokáží nějaký čas společně vyt jakoby ve stejném „tónu“, čili jsou sešraní, třebaže na konci někdy vytí působí jako překřikování. Vytí psů lze poznat podle toho, že mnohdy je kratší a často bý-

vá zakončené štěkáním. V případě, vytí několika psů najednou nedrží společně tón a nejsou sešraní. Zkrátka, u vlků je to nádherný sešraný koncert, zatímco u psů nesourodý punk. Každopádně je třeba v terénu pracovat i s dalšími pobytovými znaky, jako jsou stopy, trus, stržená kořista či škody na hospodářských zvířatech.

Na projektu Cieszynianka spolupracovala se Správou CHKO Broumovsko, Vlčími hlídkami a Přírodovědeckou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci.

Závěrem bych měl prosbu na ornitology. Pokud také používáte k mapování ptáků stacionární diktafony a podařilo by se vám nahrát vlčí vytí, kontaktujte mě, prosím, na níže uvedené emailové adrese. ☒

Autor je předsedou ČSOP Cieszynianka, dlouhodobě se zabývá monitoringem vlků.

Kontakt - t.krajca@seznam.cz

Ochrana biodiverzity

V rámci Národního programu ČSOP Ochrany biodiverzity bylo v roce 2017 podpořeno 209 projektů celkovou částkou 3 692 640 Kč. Program tradičně podporuje Ministerstvo životního prostředí a Lesy České republiky, které jsou jeho generálním partnerem.

Mloci vědce překvapili

FOTO: ALENA PONČOVÁ

Asi se všichni shodneme, že mlok je velice zajímavý živočich.

TEXT ALENA PONČOVÁ

Přesto, že mlok je obojživelník, tedy příslušník skupiny, která se netěší velké oblibě, neznám ve svém okolí nikoho, kdo by nad ním řekl „fuj“. Naopak, i lidé, kteří se bojí žab a jiné „havěti“, jihnou při pohledu na malé černožluté stvoření.

Co víme o mlocích?

I přes tuto pozitivní zkušenost, přiznejme si, co o mlocích vlastně víme? Na tuto otázku nejčastěji slyšíme odpovědi jako: „Je černý se žlutými skvrnami. Je jedovatý. Dorůstají mu nožičky.“ A dál? Ti více znalí přidají, že je vejcoživorodý, larvy se vyvíjejí ve vodě, dospělci žijí na suchu, aktivní jsou v noci. Ano, to všechno je pravda. Pravda ale také je, že toho o mlocích zase až tolik nevíme. Věda se dosud mloky příliš nezabývala.

Obecně máme za to, že mločí larvy potřebují ke svému vývinu čistou, nejlépe pramenitou – tedy chladnou – vodu. Vždyť je přece nalézáme v horských studánkách a potůčcích, kde je teplota vody nízká. V literatuře se naopak uvádí, že ocasatí obojživelníci preferují teplotu vody 15–20°C. Výzkumy se však dosud prováděly pouze u čolků, jejichž larvy na rozdíl od larev mloků žijí ve stojatých, tedy

teplejších vodách. To potvrdil i nedávný výzkum, realizovaný v Ústavu biologie obratlovců AV ČR Brno pod vedením doc. Mgr. Lumíra Gvoždíka, Ph.D. Při tomto měření bylo mimo jiné ověřeno, že larvy čolka horského se nejen v přírodě (ve stojatých tůňkách), ale i v laboratorních podmínkách, kde jim byl ve speciálních kovových nádržích „nabídnut“ teplotní gradient od 7 do 28°C, pohybují výhradně v teplotách od 15 do 20°C.

Máme rádi teplo!

Ale jak je tomu tedy u mloků? To ověřovala v rámci své diplomové práce, věnující se termoregulaci larev mloků, studentka Ostravské univerzity, (dnes) Mgr. Karin Piasečná, opět pod odborným vedením doc. Mgr. Lumíra Gvoždíka, Ph.D. z Ústavu biologie obratlovců AV ČR Brno.

V terénu byla za celou dobu pozorování (duben–červen) nejvyšší naměřená teplota vody, v níž se mločí larvy vyskytovaly, 15°C. V laboratorních podmínkách byla larvám ze stejné lokality (v květnu téhož roku) opět na-

Larva mloka.

FOTO: ALENA PONČOVÁ

bídnuta teplota vody od 7 do 28°C. Dalo se předpokládat, že se larvy budou držet ve stejných teplotách jako v přírodě, tedy od 7°C do 15°C. Ale k velkému překvapení tomu tak nebylo. Larvy mloka se pohybovaly ve vodě o teplotě v rozmezí od 16,5°C do 22,4°C (tedy dokonce ve vodě o 2,4°C teplejší, než tomu bylo u čolků).

Jak to, že došlo k tak rozdílným výsledkům? Je zřejmé, že larvy mloka jednoznačně preferují vodu teplejší. Avšak vzhledem k tomu, že žijí výhradně ve vodě tekoucí, této teploty nemohou v přírodních podmínkách dosáhnout.

Snímače využívané k měření teploty vody.

Že mloci preferují teplejší vodu, potvrzují i zkušenosti z terénu. Relativně blízko sebe (cca 30 m) máme dvě pozorovací stanoviště. První stanoviště je v lese, těsně pod prameništěm, bez přímého slunečního svitu, druhé dále od prameniště, na osvětleném místě podél lesní cesty, v tzv. paralelní tůni na uměle vytvořeném bočním toku. Teplota vody na stanovišti č. 1 dosaho-

vala maximálně 10,5°C, voda na stanovišti č. 2 dosahovala již zmiňovaných 15°C. Z dlouhodobých pozorování víme, že samice mloka preferují stanoviště č. 2.

Praktické závěry

Co z toho pro nás ochránáře a milovníky přírody vyplývá?

1) Vzhledem k rostoucím emisím skleníkových plynů (ono známé „globální oteplování“) bude docházet ke zvyšování teplot prostředí, tedy i teplot vody. Dnes již víme, že v tomto ohledu mají alespoň larvy mloků značné

rezervy. Důležitou podmínkou je však zachování čisté vody! Víme, že larvy mloka skvrnitého jsou na kvalitu vody náročné (můžeme říci, že jde o bioindikátor), proto musíme – nejen pro mloky – chránit prostředí proti znečištění.

2) Pokud byste chtěli mlokům, tak jako já, „podstrojovat“, je možné na čistých horských potůčcích vytvořit tzv. paralelní tůně, kde se voda o něco více prohřeje. To však pouze v případech, kdy se o lokalitu pravidelně staráte. Hrající si děti či divoká zvěř (kanci apod.) vám z paralelních tůní během chvilky udělají malé nádržky bez přítoku okysličené vody, čímž dojde k vyschnutí a následnému úhynu larev.

V případě, že by vás zajímala odborná část výzkumu, doporučuji obrátit se na výše uvedené osoby. ☒

Autorka je členkou ČSOP Alces, dlouhodobě se zabývá ochranou mloků. Kontakt – APmlok@seznam.cz.

Český certifikovaný arborista

Představujeme staronový program Českého svazu ochránců přírody.

Už jste se setkali s tím, že „odborná“ firma namísto zdravotního řezu stromu provedla sesazení koruny na torzo? Viděli jste řezy se zatřeným pletivem pod ránou či obrovské rány zatřené bílou barvou? Zásahy tohoto typu mohou často nevratně poškodit cenné stromy a významně zkrátit jejich perspektivu. Na věci moc nemění ani fakt, že realizátor podobných zásahů pak často čelí pokutě za poškození dřeviny rostoucí mimo les od orgánu ochrany přírody. Poškození už vzniklo a odříznutou větev zpátky nikdo nenalepí.

Český svaz ochránců přírody vyvíjí dlouhodobě aktivity, kterými se snaží propagovat správné arboristické technologie a podporovat skutečně odborné firmy a jednotlivce, kteří chtějí opravdu stromům pomáhat a pečovat o ně. V rámci Svazu byly již několikrát publikovány metodické příručky na dané téma (aktuálně vyšly příručky Řez stromů a Výsadba stromů – viz e-shop na stránkách www.arboristickaakademie.cz), pravidelně jsou pořádána školení, workshopy a konference na různá témata z oblasti arboristických prací. Zásadním krokem byla i spolupráce s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR na vypracování Standardů péče o přírodu a krajinu (www.standardy.nature.cz), které jsou k dispozici bezplatně a zahrnují i 12 standardů arboristických. Firmy a jednotlivce, kteří se zavázali k respektování oborových standardů, můžete nalézt na nedávno zprovozněných stránkách www.arboristickestandardy.cz.

Certifikace

Zcela zásadním krokem je ale certifikační program Český certifikovaný arborista (ČCA). Tento program vznikl roku 2006 právě v rámci aktivit ČSOP. Na jeho sestavení aktivně spolupracovala řada arboristů z odborných firem a profesních spolků. Posléze záštitu nad certifikačním programem převzala Lesnická a dřevařská fakulta Mendelovy univerzity v Brně. V roce

2016 se však certifikační program vrátil pod křídla ČSOP. Byla nově ustavena odborná rada a administrací programu byla pověřena základní organizace ČSOP Arboristická akademie. Spoluvyhašovatелеm programu je Fakulta životního prostředí České zemědělské univerzity v Praze.

ČCA zahrnuje čtyři úrovně certifikačních zkoušek, které může absolvovat kterýkoli realizátor a ověřit si tak, zda jeho znalosti a odborné zkušenosti odpovídají aktuálním požadavkům na konkrétní rozsah činnosti. Certifikační zkoušky probíhají v následujících oblastech:

- ČCA pozemní pracovník – pracovník provádějící výsadbu stromů či keřů a výchovné řezy mladých dřevin,
- ČCA plošinář, ČCA stromolezec – výškový specialista, provádějící ošetřování vzrostlých stromů vč. speciálních typů stabilizací,
- ČCA konzultant – arborista, provádějící posouzení stavu stromů vč. kontroly jejich provozní bezpečnosti, technické dozory a návrhy ošetření stromů.

V současné době certifikát vlastní více než 200 realizátorů. Jedná se o odborníky, na které se můžete s důvěrou obrátit s požadavkem na posouzení či ošetření stromů. Platnost certifikátu je 3 roky s možností následného prodloužení buď absolvováním recertifikační zkoušky, nebo prokázáním průběžného vzdělávání v oboru. Informace o termínech zkoušek a jejich náplni naleznete na stránkách projektu www.ceskycertifikovanyarborista.cz. ☒

*Jaroslav Kolařík
Autor je arborista, člen výboru ČSOP
Arboristická akademie.
Kontakt – kolarik@safetrees.cz.*

15 let Místa pro přírodu

FOTO: JAN MORAVEC

Pozemkospolkové hnutí letos slaví dvě výročí – 20 let od vzniku programu a 15 let od zahájení veřejné sbírky Místo pro přírodu.

TEXT JAN MORAVEC

K dvacetinám národních programů Českého svazu ochránců přírody se vrátíme podrobněji v podzimním čísle, takže pár následujících řádek bych rád věnoval Místu pro přírodu.

Nemáme tu mořské pobřeží!

Vzpomínám, když se v letech 2001–2002 sbírka připravovala. Tehdy Český svaz ochránců přírody úzce spolupracoval s britskou organizací The National

Trust, a tak i rozjezd sbírky byl s nimi konzultován. Mnohé jejich zkušenosti a rady byly skvělé a jsou dodnes využívány. To základní ale převzít nešlo. Kolegové z Británie mají velmi úspěšnou sbírku na výkupy mořského pobřeží. Krom zachování přírodních hodnot mají výkupy pobřeží ještě jeden významný aspekt, a to jeho veřejnou přístupnost. Tedy záležitost zcela jednoznačnou, dobře komunikovatelnou. Jenže u nás je krajina (zaplat Pánbůh) z velké části volně přístupná, tedy stavět sbírku na tomto nelze. Zbývá nám přírodovědná hodnota. Co by u nás tak mohlo být ve veřejném vnímání ekvivalentem mořského pobřeží? Co je veřejnosti jasné, že potřebuje ochranu? Pralesy? Těch zas tolik není a většina má zajištěnou státní ochranu. Mokřady? Ty vnímá spousta lidí negativně. Květnaté louky? Není lokalita, o kterou je nutné pravidelně pečovat, v rozporu s tím, co vnímá veřejnost jako tu správnou „ochranu přírody“? A nevyřadíme většinu pozemkových spolků tím, že zvolíme jako cíl sbírky jen jeden určitý biotop?

Nakonec padlo rozhodnutí vykoupovat COKOLIV, co si to zaslouží. Postavit tak vedle sebe bezzásahová území, plochy s nutností pravidelného managementu i pozemky, jejichž současný stav vyžaduje radikální změnu. A prostě vysvětlovat, vysvětlovat a vysvětlovat, proč tady kácíme a jinde sázíme, proč jeden les chceme bez-

Lesostepní stráň Lipiny na Hustopečsku.

zásahový a v jiném pobíháme s motorovou pilou... Sběrka tak dostala další významný rozměr, osvětový. Nebude to ale na úkor hlavního smyslu, získat peníze na výkupy?

Co mohlo z počátku vypadat jako harakiri, se nakonec výborně osvědčilo. Za celých těch 15 let jsem nezaznamenal v tomto směru zásadnější problém.

Trocha čísel

A jak si tedy sbírka po 15 letech stojí? Vybralo se přes 15,5 miliónu korun, za něž bylo zatím do vlastnictví Českého svazu ochránců přírody zakoupeno 137 ha pozemků na 29 lokalitách. Přírodě blízké lesy, mokřady, orchidejové louky, stepi, rybníky, rašeliniště i staré lomy. Jejich výčet i mnoho podrobnos-

FOTO: JAN MORAVEC

Lýkovec jedovatý na Kupsově skále.

tí včetně různých materiálů ke stažení naleznete na www.mistoproprirodu.cz. S mnohými z nich se pravidelně potkáváte i zde, na stránkách Krávy našeho domova.

Autor je koordinátorem programu pozemkových spolků.

Kontakt – pozemkovespolky@csop.cz

Poznej a chraň naši přírodu!

Projekt šitý na míru našim ekocentrům

Lektoři 12 ekocenter ČSOP vyškolení v 7 tématech reprezentujících činnost ČSOP, 28 proběhlých seminářů ve všech 14 krajích ČR s celkovou účastí 536 osob a jedna vydaná metodická publikace. To je skóre projektu Poznej a chraň naši přírodu!, který probíhal od loňského ledna do letošního března.

TEXT KATEŘINA ADÁMKOVÁ

N a konci roku 2016 se podařilo Českému svazu ochránců přírody obdržet dotaci od Státního fondu životního prostředí v rámci výzvy 7/2016 – Národního programu životní prostředí na projekt POZNEJ A CHRAŇ NAŠÍ PŘÍRODU! Projekt byl připravován s cílem finančně podpořit činnost ekocenter a také se

FOTO: PETRA ORÁLKOVÁ

připomenout s činnostmi, které jsou pro Svaz typické a zároveň je možné do nich aktivně zapojit veřejnost.

Příprava

A jak to celé probíhalo? V první řadě bylo třeba vybrat ekocentra, která měla kapacity na to se do projektu zapojit. Cíl byl vybrat jedno za každý kraj. Nakonec se podařilo zajistit 12 ekocenter s tím, že některé kraje budou pokryty ekocentry z krajů sousedních. Do projektu byla zapojena: Centrum ekologické výchovy Kladno (Ústecký kraj),

Ekocentrum Armillaria (Liberecký a Královehradecký kraj), Ekocentrum Huslík (Středočeský kraj), Ekocentrum Chaloupky (Vysočina), Ekocentrum Koniklec (Praha), Ekocentrum Pasička (Pardubický a Královehradecký kraj), Ekocentrum RS ČSOP Novojičínska (Moravskoslezský kraj), Ekocentrum RS Iris (Olomoucký kraj), Ekocentrum Spálené Poříčí (Plzeňský a Karlovarský kraj), Ekocentrum Veronica (Jihomoravský kraj), Šumavské ekocentrum (Jihočeský kraj) a Valašské ekocentrum (Zlínský kraj).

Druhým krokem bylo zvolit témata projektu tak, aby byla dobře prezentovatelná jak lektorům ekocenter, tak i veřejnosti. Vybrali jsme tato:

- **Nebřeč a přidej se!** – o ČSOP a jeho poslání
- **Živá zahrada** – nejen o soutěži, jejímž cílem je přilákat divoká zvířata na svou zahradu
- **Pomoc volně žijícím živočichům v nouzi** – Národní síť záchranných stanic a rady, jak se správně zachovat v případě nálezu potenciálně handicapovaného divokého zvířete
- **Uklidme svět, uklidme Česko a dejme odpadu druhou šanci** – praktická péče o životní prostředí, problematika odpadů a jejich (ne)správné likvidace
- **Jak zachránit cenné lokality před zničením** – pozemkové spolky a jejich

FOTO: MARTA BRVNDOVÁ

nezastupitelné místo v ochraně přírody

■ **Oživení starých odrůd ovocných dřevin** – jak postupovat při vyhledávání starých odrůd ovocných stromů, jak je určovat a navracet do přírody

■ **Voda v krajině** – kampaň Naše mokřady, jak správně zacházet s vodou v krajině, hospodaření s dešťovou vodou

Pro každé z témat byl vybrán jeden či více odborných garantů, jejichž hlavním úkolem bylo vyškolení lektory ekocenter. Na konci března 2017 proběhlo v ekocentru Chaloupky třídní školení, na kterém byli lektoři detailně seznámeni se všemi tématy. V rámci školení vznikly i videonahrávky jednotlivých prezentací, které je možné shlédnout na portále youtube.cz, odkaz najdete na webu www.csop.cz/poznajchran.

V průběhu léta vznikala metodická publikace, která představovala jakousi „příručku první pomoci“ jak pro lektory, tak především pro účastníky seminářů, kteří si v ní měli odnést nejzákladnější informace, kontakty a odkazy týkající se všech témat.

Semináře

Od října do ledna pak probíhaly samotné semináře, ať už přímo v budovách zapojených ekocenter, nebo v pronajatých prostorách. Primárně byly cíleny na odbornou veřejnost, tedy především na pedagogické pracovníky, lektory dalších ekocenter, vedoucí dětských oddílů, členy základních organizací či zaměstnance státní správy, kteří by mohli se získanými znalostmi nejen sami pracovat, ale také je postupovat dále. V každém kraji byly uspořádány dva semináře zaměřené minimálně na dvě vybraná témata, úvodní přednáška „Nebřeč a přidej se!“ byla součástí všech seminářů. V mnoha případech byly součástí seminářů i praktické ukázky v terénu či ekovýchovné návody pro pedagogické pracovníky.

V únoru byl uspořádán závěrečný hodnotící seminář, na kterém se sešli lektoři, garanti a koordinátoři projektu. Zúčastnění si tu vyměnili poznatky a zkušenosti, které v průběhu projektu nasbírali a shodli se na faktu, že by bylo vhodné v podobných aktivitách pokračovat i v budoucnu. Dá se tedy tvrdit, že se celý projekt vydařil. ☒

Autorka je koordinátorkou ekocenter ČSOP. Kontakt – katerina.adamkova@csop.cz.

FOTO: LENKA ŽAITLIKOVÁ

TEXT LENKA ŽAITLIKOVÁ

Stává se, že dnešním dětem, odkojeným vysokorychlostním internetem, on-line hrami a v neposlední řadě třeba fastfoodovým stravováním, se při objevování lesa či louky postaví do cesty překážka, kterou samy nemohou jen tak zvládnout a navenek se to projevuje pláčem, bolením břicha či zmlklostí. Jaké překážky to mohou být?

Mezi ty obvyklé bych zařadila třeba odloučení od rodičů, spaní ve stanu nebo pod širákem, vydržet 14 dní bez mobilu, suché záchody, noční hlídka atd. Léta praxe mě leccemu přiučila. A některé lekce byly tvrdší, než jsem čekala.

Za roky vedení oddílů jsem se setkala s mnoha různými dětmi. Většina z nich byla báječná a svým nadšením a zapálením pro každou bláznivost, kterou jsme s ostatními vedoucími vymysleli, mi dodávaly chuť v tom pokračovat. Čas od času se však objeví naprosto výjimečné dítě. Jeho jedinečnost se často projeví zcela nečekaně a bez předchozího varování. O to důležitější to pak je.

Z táborového života

Třeba jednou jsme měli na táboře nováčka, který se z ničeho nic hystericky rozběhl, že nepůjde do lesa (v předchozích dnech tam byl už několikrát). Po krátkém vyzvídání

jsem se dozvěděla, že přeci nesmí jít do lesa bez dospělého, že mu rodiče říkali, že je tam hrozně nebezpečno, že se mu může něco stát. Abych ho uklidnila, musela jsem mu prozradit, že vedoucí už tam jsou a čekají na celou jejich družinku připraveni sehrát další část celotáborové hry. To ho uklidnilo, a když se pár dní na to situace opakovala (tentokrát v noci), zvládl to bez slz. Občas mi přijde, že jsou někteří rodiče až přehnaně starostliví a zbytečně to přenášejí na své děti.

Na stejném táboře jsme zjistili, že nám někdo chodí na velkou mimo ka-

FOTO: LENKA ŽAITLIKOVÁ

Jedinečnost dětské duše

Jako vedoucí dětských oddílů zastáváme roli vychovatelů či průvodců na cestě objevování přírody a světa jako takového a stejně tak jsme pozorovateli dětských duší, jejich zvědavosti, nadšení, fantazie, ale také strachů. Častěji než dříve se setkáváme s různými odlišnostmi dětských projevů.

dibudku. Když jsme odhalili viníka, přiznal se, že se mu společně kadibudky vůbec nezamlouvají. Naštěstí se to povedlo vyřešit celkem jednoduše – dostal polní lopatku a povolení kopat si vlastní jamky za kadibudkami.

Jiný chlapec o pár let později zcela odmítal chodit na táboře na záchod. Říkal, že to je dobrý, že vlastně vůbec nepotřebuje, že to vydrží. Vlastní lopatka ani naprosté záchodové soukromí při příležitostech, kdy v táboře nikdo nebyl, ho nepřesvědčilo. Tak jsme to zkoušeli jinak. Do rozcvičky jsme zařadili cviky na rozhýbání střev. Dostával dvojitou dávku zeleniny

aneb specifické projevy chování dětí na letních táborech a výpravách

FOTO: LENKA ŽAITLIKOVÁ

a ovoce. Maminka mu poslala bylinné projímadlo – dostali jsme svolení tvrdit mu, že je to medicína proti klíšťatům. Bez úspěchu. Už jsme se začínali bát, že nám praskne. A tak osmý den tábora přijela maminka a na půl dne si ho odvezla. Chlapec se vrátil spokojen a my věděli, že těch zbylých sedm dní určitě přežije. Byl zvláštní i tím, jak trávil osobní volno. Chodil po táboře a předstíral, že hraje nějakou střílečnou on-line hru. Snažili jsme se ho z toho vytrhnout a nabídnout mu jiné aktivity, jako vyřezávání, omalovánky, kniha, křížovky, karty s vedoucími, pomoc v kuchyni atd. Bylo to marné. Každý den si utrhl aspoň deset minut na „imaginární on-linovku“. Neusnul bez toho.

Běžně se stává, že v noci někde v blízké vesnici někdo odpálí rachejtle nebo dolehne až do tábora střelba myslivců či pytláků. Na jednom z táborů se asi hodinu po večerce ozvaly dvě ohlušující rány. V mžiku jsme se s ostatními vedoucími potkali uprostřed tábora a čekali, který stan se rozbere jako první. Nic, všichni spali. Pro jistotu jsem však zašla do stanu dvou

sourozenců nováčků, jejichž otce do České republiky před několika měsíci odvelely pracovní povinnosti a pro urychlení jejich výuky češtiny je rodiče dali k nám do oddílu. V tu noc jsem je našla v objetí schoulené na jedné posteli. Starší děvče se zeptalo, jestli začala vojna. Chvilí mi trvalo, než jsem je uklidnila, že tady žádná válka takhle z ničeho nic nevypukne.

Jak se v takových chvílích zachovat jako vedoucí? Hlavně neztrácet hlavu. Na místě je trpělivost, dítěti nepomůžeme křik ani nadávky a nejspíš ani poplácání po rameni a věty typu „Kluci nepláčou“, „Vzmuž se“, „Podívej se na kamarády, nikomu jinému se nestýská“. Důležité je pozorně naslouchat dítěti a všimnout si detailů v jeho chování. Ujistit ho, že na problém není samo a že se mu pokusíte pomoci. V populaci je čím dál tím více dětí s určitými specifickými potřebami, se kterými si vedoucí oddílů musí umět poradit. Chce to notnou dávku trpělivosti a pochopení, ale stojí to za to. ☒

Autorka je vedoucí oddílu MOP Ledňáček. Kontakt – lenka.zaitlikova@csop.cz.

Nevyhýbejme se antropogenním biotopům

Více než 50 % naší krajiny zaujímají člověkem vytvořená stanoviště, jakými jsou lidská sídla, obdělávaná zemědělská půda, okraje komunikací, různé skládky, lomy a výsyvky.

TEXT ZDENKA LOSOSOVÁ

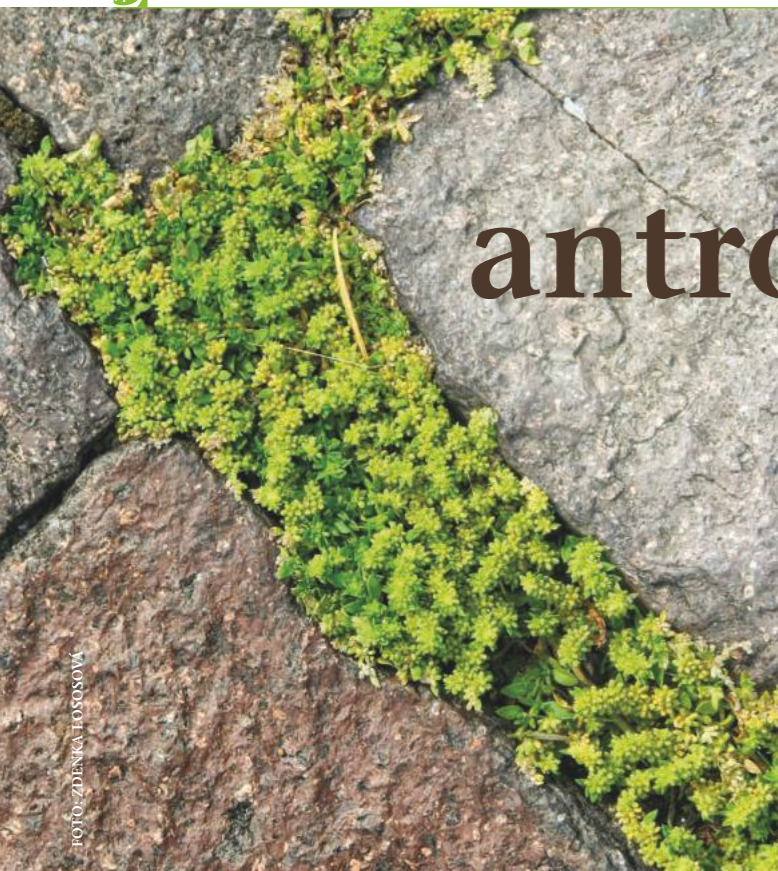

FOTO: ZDENKA LOSOSOVÁ

Průtrzník lysý patří k vzácnějším druhům rostlin.

Žijeme v době, kdy se na celém světě lidé masově stěhují do měst, která se v důsledku rozrůstají, a tak jejich vliv na diverzitu bioty stále roste. Co tedy víme o městském prostředí a o flóře, která se zde vyskytuje? Jsou města druhově chudá ve srovnání s okolní krajinou nebo ne? Které rostliny jsou schopny v nich přežít? A jak tyto rostliny ovlivňují obyvatele měst? To jsou otázky, které s rostoucí urbanizací nabývají na významu.

FOTO: ZDENKA LOSOSOVÁ

Zídky ve městech často osidlují zvěšinec zední a dymnivka žlutá.

FOTO: ZDENKA LOSOSOVÁ

Typickým druhem chodníků je merlík trpasličí.

Města představují pro rostliny zcela unikátní prostředí, které se v mnoha ohledech liší od okolní krajiny. Zpočátku byla urbanizace krajiny spojována výhradně s destrukcí přirozených stanovišť a tedy i s mizením nemalého počtu rostlinných druhů a celkovým ochuzením flóry. Srovnání druhové bohatosti velkých měst s okolní krajinou však ukázalo, že jejich květena je druhově bohatší než květena jejich okolí. Je to dáno tím, že vedle domácích druhů rostlin, kterým vyhovují některé městské biotopy, se ve městech nachází také velké množství nepůvodních druhů. K tomu přispívá několik faktorů současně. Města tvoří pestrá mozaika biotopů, panuje zde velký dopravní ruch a liší se i některé podmínky prostředí oproti okolní krajině.

Pestrá mozaika biotopů

Ve velkoměstech a městských aglomeracích se totiž vedle zbytků polopřirozených a přirozených biotopů (dnes jsou to často rezervace) vyskytují umělá stanoviště s různou četností a mírou narušování vegetačního krytu – např. silniční krajnice, říční nábřeží, parky a příměstské lesíky, kulturní trávníky, záhony, sešlapávaná místa, zdi, zbořeniště, průmyslové areály apod. Různá narušovaná stanoviště, o která není ve městech nouze, poskytují příležitost ke klíčení a růstu rostlinám, které by ve volné krajině neobstály. Určité vysvětlení pro rozmanitost městské flóry skýtá i fakt, že velká města byla často zakládána nebo vznikala na geologicky heterogenních stanovištích. Pojdme se nyní na květenu měst i vesnic podívat zblízka.

Vzácné, často ohrožené původní druhy rostlin najdeme především v ostrůvkách přirozené a polopřirozené vegetace. Například při mapování současné květeny vyskytující se na území města Brna bylo nalezeno 16 kriticky ohrožených (C1) a 32 silně ohrožených (C2) druhů rostlin, a to i přesto, že jejich stanoviště jsou obyvateli města využívána při rekreaci. Jedná se například o stěvičník pantoflíček, hlaváček jarní a sasanku lesní. Lokalita Kamenný vrch v Brně je obklopena sídlištěm a přesto hostí nejbohatší populaci koniklece velkokvětého ve střední Evropě. Pozůstatky stepní stráně na Hádecké planině na kraji města Brno jsou jednou z mála lokalit hadince červeného v České republice. Monitoring populací těchto druhů, správný management jejich lokalit a informace pro veřejnost jsou nezbytné aktivity, které jsou potřeba pro zachování těchto populací. Mezi ohrožené rostliny řadíme také některé plevelné rostliny. V soukromých zahradách se můžeme setkat s teplomilnými druhy, citlivými na aplikaci herbicidů. Takto např. v Brně dlouhodobě přežívá silně ohrožený kerblík obecný.

Vhodná stanoviště pro rostliny najdeme v zastavených územích všude, a to i v místech pro rostliny zdánlivě neobyvatelných. Na vydlážděných plochách se ve spárách dlažby

Komule Davidova je svými odkvetlými latami nápadná i v zimě.

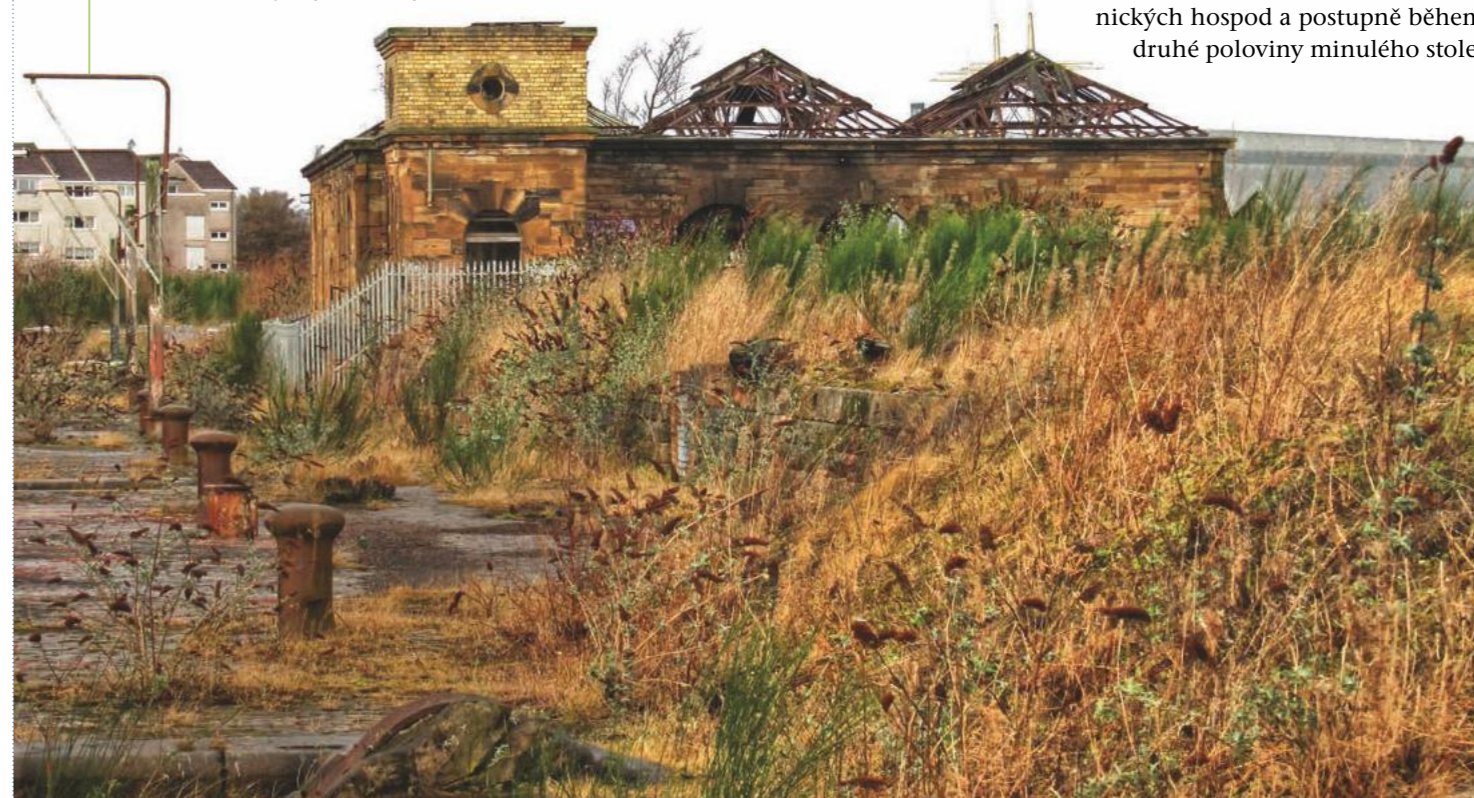

FOTO: ZDENKA LOSOSOVÁ

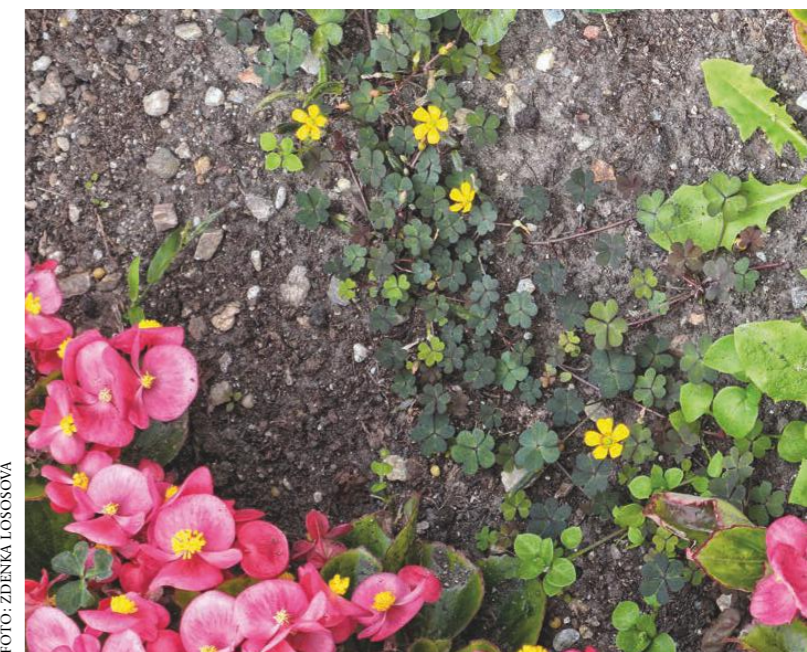

FOTO: ZDENKA LOSOSOVÁ

Šťavel růžkatý (se žlutými květy) se šíří spolu s okrasnými výsadbami.

a u paty domovních zdí uchycují drobné poléhavé rostliny přizpůsobené sešlapávání. Takovými druhy jsou např. lipnice roční, rdesno truskvec, šrucha zelná. Mezi vzácnější rostliny těchto stanovišť patří průtrzníky (p. lysý, p. chlupatý), milička menší nebo nově se šířící merlík trpasličí. Objevovat se tu mohou také semenáče anemochorních dřevin, jejich semena sem mohou doletět z velkých vzdáleností.

Řada rostlin se přizpůsobila životu v podrostu městských trávníků. Kromě notoricky známých druhů, jakými jsou sedmikráska chudobka a čekanka obecná, se v těchto trávnících může vyskytovat řada zajímavých rostlin. Mezi silně ohrožené rostliny naší flóry patří merlík zápašný. Tento plevel prosperuje pouze na velmi specifických stanovištích, která jsou pravidelně zásobována amoniakálními látkami, zejména močovinou. Dříve se pravidelně vyskytoval v okolí vesnických hospod a postupně během druhé poloviny minulého stole-

Na neudržovaných městských pozemcích jsou často rozsáhlé porosty celíku kanadského.

tí z našich vesnic mizel. Zcela jistě si domyslíte proč. V posledních desetiletích ale zažívá tento ohrožený druh naší flory nový boom. Díky chovatelům psů nachází merlík zápašný novou niku a šíří se v městských trávnících nebo u pat okrasných stromů bohatých na psí exkrementy.

Svérázný antropogenní biotop osídlil jelení jazyk celolistý. Tato vzácná kapradina se v krajině vyskytuje v hlubokých, zaříznutých krasových údolích, kde je dostatečně vlh-

Ruderalizovaný městský trávník s čekankou obecnou.

FOTO: ZDENKA LOSOSOVÁ

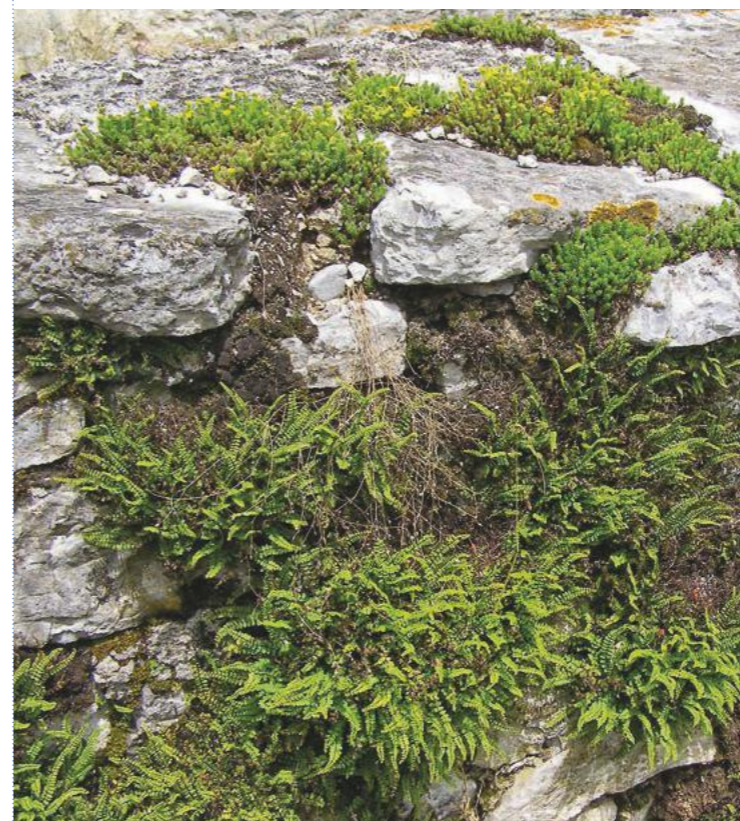
Vliv dopravy

Ve velkých městech se obvykle kříží železnice a dálnice, některá mají letiště, jiná dokonce říční nebo námořní přístavy. S dopravou je spojen pohyb velkého množství osob a materiálu, a tím i trvalý záměrný nebo nechtěný přísun diaspor (zejména semen a jiných částí rostliny, z nichž může vzniknout nový jedinec). Díky tomu se ve městech objevuje velké množství zavlečených rostlin. Řada z nich se objeví jen dočasně, první nepříznivé podmínky nepřežijí, některé se ale aklimatizují a postupně se tak mohou šířit do okolí. Oblíbeným okrasným keřem je komule Davidova. Je nápadná svými vonnými latami květů rozkvétajícími v druhé polovině léta. Tato rostlina nesnáší silné mrazy a z toho důvodu se u nás zatím nešíří a zplaňuje jen sporadicky. Města západní Evropy s oceánickým klimatem se však musejí vyrovnávat s invazí tohoto druhu, který najdeme od Velké Británie

ko a chladno. Podobná stanoviště jsou také ve starých, dnes již nepoužívaných studnách. Kromě něj se ve spárách těchto studen nebo i ve spárách zdí vyskytují další kapradiny. Najdeme zde sleziník routičku nebo sleziník červený, v jižní Evropě na zídkách roste i kyvor lékařský, který byl jednou zaznamenán také u nás a je možné, že s postupným oteplováním se tento druh bude objevovat častěji. Ve spárách zdí zaujme svými modrými květy zvěšinec zední. Tato původně jihoevropská rostlina, šířící se také u nás, se na zdech rozrůstá díky svým velmi tenkým lodyhám a kořínkům, které se dostanou i do nejjemnějších spár. Zajímavá je jeho schopnost odklánět stopky se zralými tobolkami od světla a zatlačovat tak semena do skulin a spár.

Ze zahrádek, okrasných výsadeb se mohou šířit některé okrasné rostliny. Na zídkách zaujme svými nápadně žlutými květy u nás nepůvodní dymnivka žlutá. Dalšími častými utěčenci ze zahrádek jsou rožec plstnatý, měsíčnice roční, modřenec arménský a orlíček obecný.

FOTO: ZDENKA LOSOSOVÁ

Sleziník červený obsazuje městské zidky spolu s rozchodníky.

FOTO: ZDENKA LOSOSOVÁ

Vlastní klima

Města jsou charakteristická také svými specifickými přírodními podmínkami. Působí například jako tzv. teplotní ostrovy. Je to proto, že zejména díky velké spotřebě energie a přítomnosti rozsáhlých zpevněných ploch vytvářejí vlastní klima, které je o něco teplejší než klima okolní krajiny. Nemění se tu jen klima, liší se také proudění vzduchu, obsah polutan-

po Německo. Spolu s okrasnými výsadbami se ve městech začal objevovat drobný plevel šfavel růžkatý. Do Evropy se pravděpodobně dostal jako příměs v zahradnickém substrátu. V posledních desetiletích se velmi rychle šíří jako plevel v zahradách nebo ve spárách dlažby. Neudržované plochy na městské periferii osidlují velmi často invazní rostliny, jakými jsou celíky (c. kanadský, c. obrovský), slunečnice topinambur, křídlatky a severoamerické astry.

Podél chemicky ošetřovaných silnic a chodníků se objevují rostliny, které snášejí vysoký obsah solí v půdě. Takovými druhy jsou například zblochanec oddálený nebo lebeda tatarská. V posledních desetiletích lze ve šterkovištních železničních tratích na jaře pozorovat načervenalé porosty drobné jednoleté rostliny lomikamenu trojprstého. Původně se lomikámen vyskytoval jen v rozvolněných nízkých trávnících. Z toho důvodu je také zařazen mezi ohrožené rostliny naší flóry. Na železnici našel nové, vhodné stanoviště a nečekaně se tak šíří. Šterkem vysypaná kolejiště železničních a tramvajových tratí osidlují často rozchodníky (r. bílý, r. suchomilný aj.), které díky svému sukulentnímu vzhledu snášejí tyto extrémní podmínky.

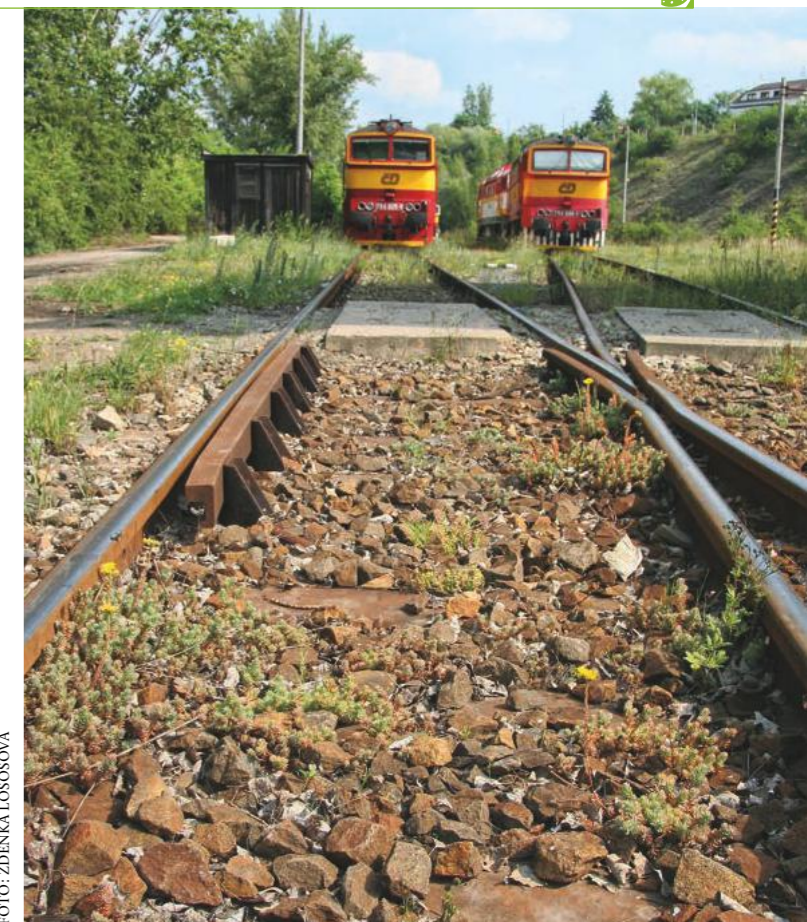

FOTO: ZDENKA LOSOSOVÁ

Specifickým biotopem s výskytem řady zajímavých druhů rostlin jsou železniční tělesa a nádraží.

tů v ovzduší, kvalita půdy a vody. Všechny tyto jevy ovlivňují výskyt rostlin. To umožňuje, aby se ve městech dlouhodobě uchytily rostliny zavlečené z teplejších oblastí, nejen z jižní a jihovýchodní Evropy, ale také z jiných částí světa. Typickým příkladem je výskyt pajasanu žláznatého pocházejícího z východní Asie. Pajasan byl původně vysazován jako okrasná dřevina. Od minulého století se ve městech začal masivně šířit. Jeho populace tu využívají mozaiku otevřených stanovišť a také teplejší klima než v okolí.

Závěr

Města jsou unikátní prostředí s dynamickou a heterogenní mozaikou nově vytvořených i přírodě blízkých biotopů, kde se mohou setkat druhy, které by jinak žily v rozdílných oblastech nebo vegetačních typech. Podrobné studium městské vegetace nám umožní rozeznat tato nově vzniklá rostlinná společenstva, pochopit, které faktory je utváří, a v unikátní přírodní laboratoři sledovat utvářející se vztahy mezi jednotlivými rostlinami. Pestrá mozaika městských stanovišť je nezbytným předpokladem pro zachování vysoké diverzity vegetace. Ta pomáhá městům se lépe vyrovnat se změnami v prostředí, ať už je to rostoucí teplota ovzduší, koncentrace polutantů nebo znečištění vod. Pestrá města jsou pro nás, obyvatele, zcela jistě příjemnější než zcela vybetonované plochy bez kousku zeleně. Mysleme na to.

Autorka je pracovnice Ústavu botaniky a zoologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity Brno. Kontakt - lososova@sci.muni.cz.

Lípy republiky jsou živé symboly naší historie

Naše dějiny připomínají nejen stavby a památníky, ale také stromy, které nesou historická poselství.

TEXT ALEŠ RUDL

hudby a následně probíhala slavnostní výsadba. Při prohlížení kronik tak můžeme o těchto stromech najít nej-různější záznamy. Pokud však tyto dřeviny nebyly řádně označeny, tak jejich poselství zaniká a mizí.

Stromy republiky byly vysazovány na čestných místech v obcích. Často je proto můžeme najít v jádru sídel. Avšak vlivem rozvoje dopravy a změny využívání veřejných prostranství nebylo řadě stromů umožněno dožít se dnešních dnů. Někdy se tak stalo v důsledku neznalosti, jindy rozhodnutím funkcionářů, kteří nerespektovali poselství vzniku republiky. Mnohdy také rozhodly podmínky prostředí, které již pro stromy nebyly přijatelné. Avšak řada sídel se může stromem republiky pochlubit dodnes. Zvláště při příležitosti kulatých výročí pak bývají vysazovány stromy nové.

Nepsanou zvyklostí je **výsadba lípy**, protože je naším národním stromem. Lípa je zároveň naším nejoblí-

benějším stromem, který se těší pozornosti pro své využití v léčitelství, ale i v řezbářství byla ceněna odnepaměti.

Plánování jubilejní výsadby

Řada obcí, měst, ale i spolků plánují připojit se k celorepublikovým oslavám výsadbou stromů republiky na konci října 2018. Aby poselství mohl nést strom co nejdéle, je potřeba **výsadbu řádně naplánovat**.

Mimořádně důležitá je samotná **volba místa**. Kvalitní půda, dostatek vody, slunce a prostor jsou podstatné faktory, kterým bychom měli věnovat pozornost.

Mapování stromů republiky

Pátrání po stromech republiky se věnuje několik projektů.

- **Lípy republiky 1918–2018** (lipyrepubliky.cz) připravuje skupina nadšenců, odborným garantem je dendrolog Aleš Rudl.
- **Stromy svobody 1918–2018** (stromysvobody.cz) organizuje Nadace Partnerství

Český svaz ochránců přírody je partnerem obou těchto celostátních kampaní.

Pokud ve vaší obci víte o stromu republiky, určitě si nenechávejte informaci pro sebe a dejte o něm vědět na výše uvedené weby, kde jsou jejich celorepublikové databáze. Pomůžete tím zachránit jeho poselství.

Vedle toho probíhá řada dalších aktivit na regionální úrovni.

Dřeviny jsou u nás tradičně vysazovány na paměť důležitých událostí. Lidé odedávna sázeli stromy, když chtěli zaznamenat přelomový okamžik dějin či důležitou skutečnost. Tím mohlo být pro rodinu narození potomka, dokončení rekonstrukce stavení, pro obec výročí první písemné zmínky.

Letošní rok se nese ve znamení oslav 100 let od vzniku Československa. Jako připomínka vzniku republiky jsou od roku 1918 vysazovány jubilejní stromy. Tyto výsadby nesou důležité poselství naší národní historie.

Poselství stromů republiky

Dřeviny připomínající vznik republiky byly sázeny především v letech 1918, 1919, 1928 a 1968, ale i 1998 a 2008. V roce 1968 bylo vysazeno několik tisíc lip v celém tehdejší Československu.

Jubilejní výsadba byla vždy velkou společenskou událostí. Často se v obcích konaly průvody za doprovodu

Pro výsadbu lip republiky jsou vhodné rozsáhlejší travnaté plochy. Naopak nevhodné jsou malé zelené enklávy uprostřed asfaltové plochy, které neposkytnou dřevině nerušený růst.

Kromě správně provedené výsadby, která je základem kýženého úspěchu, je třeba věnovat pozornost i dalším záležitostem. Aby významný strom důstojně připomínal své poselství, je

vhodné k němu umístit **stabilní označení**. K tomu dobře poslouží kámen s vyrytým textem či opatřený pamětní deskou. Jindy může být vhodnější kovová destička na sloupku. V každém případě by toto označení mělo dobře zapadat do okolního prostředí a nemělo by být rušivým prvkem.

V některých případech, pokud to vyhodnotíme jako účelné, můžeme umístit kolem dřeviny **plůtek či ohrádku**, která zamezí sešlapu v bezprostředním okolí kmene a zároveň ochrání strom před mechanizačními prostředky. Základní ochrana kmene společně s ochranným kotvením by měla být zajištěna v každém případě.

Při pořizování výsadbového materiálu bychom si měli dobře pohlídat **kvalitu školkařského výpěstku**. Ohledně velikosti dáváme přednost dřevinám s obvodem kmene 14–16 cm či 16–18 cm. U dřevin s obvodem kmene nad 20 cm je problém s adaptací na stanoviště a stromy se hůře ujímají.

Zamysleme se i nad samotnou **volbou druhu lípy**. S ohledem na odolnost je vhodnější lípa velkolistá namísto lípy srdčité. Lze se rozhodnout i pro jiné druhy, např. lípu zelenou nebo lípu řapíkatou.

Jubilejní lípa v Hostíně na Mělnicku byla vysazena 28. října 1968 na paměť 50. výročí vzniku ČSR.

FOTO: ALEŠ RUDL

FOTO: ALEŠ RUDL

Vlastní výsadba lípy republiky bývá spojována s **celospolečenskou událostí** a taková akce mívá i doprovodný program (např. recitační či pěvecké vystoupení). Důležité je výsadbu řádně zdokumentovat a provést zápis do obecní kroniky.

Výsadbou ovšem naše aktivita nekončí. Během následujících měsíců a let bychom měli provádět **povýsadbou péči** spojenou se závlahou, péčí o závlahovou mísu, šetrným výchovným řezem či kontrolou ochrany kmene, úvazků a kotvení.

Podrobné doporučení a návody, jak správně postupovat při jubilejní výsadbě, si můžete přečíst a prohlédnout na projektovém webu Lípy republiky 1918–2018 www.lipyrepubliky.cz, který pro vás připravila skupina nadšenců ve spolupráci s dalšími partnery.

Autor je dendrolog.

Kontakt – info@lipyrepubliky.cz

Řada stromů republiky je označena pamětními kameny.

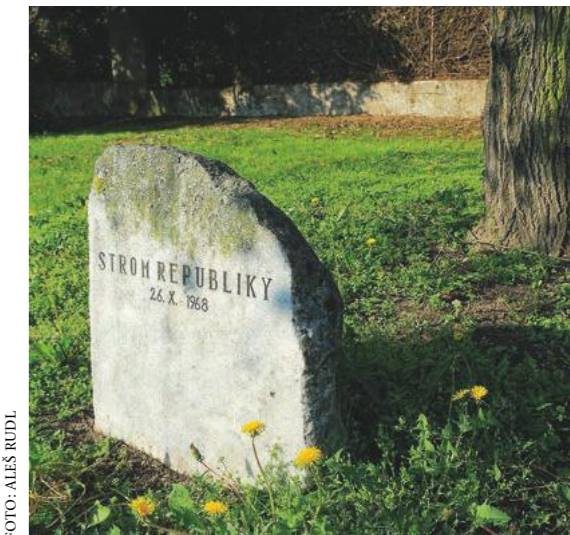

FOTO: ALEŠ RUDL

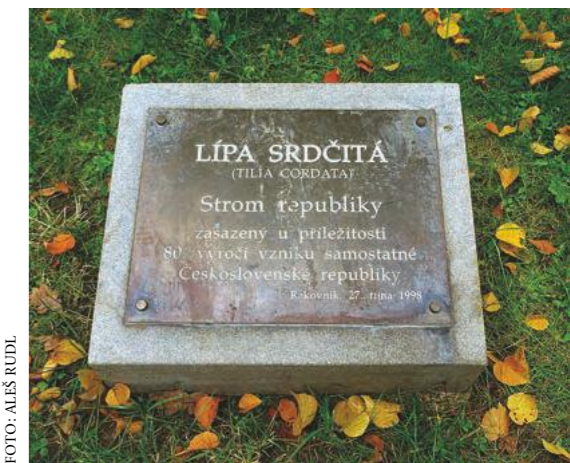

FOTO: ALEŠ RUDL

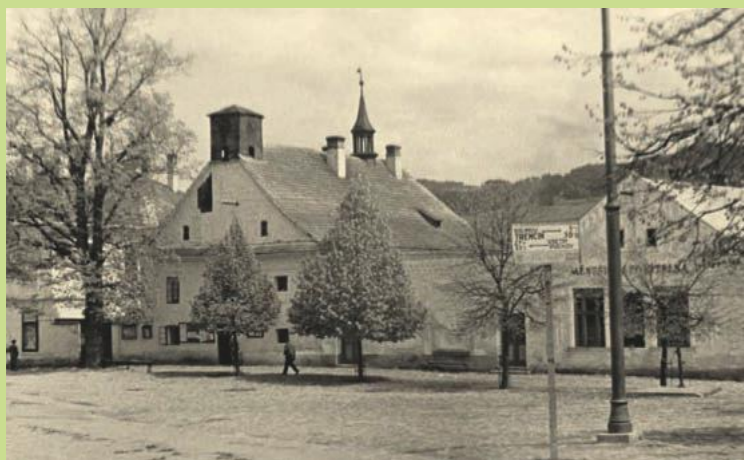

FOTO: ARCHIV + MONIKA PODBRANÁ JANÁKOVÁ

Fenomén výsadby Stromů svobody

Následující rešerše se věnuje kontextu výsadby Stromů republiky.

TEXT MONIKA PODBRANÁ JANÁKOVÁ

Jako výrazně největší se ukázaly být dvě vlny výsadby. První velká vlna výsadby Stromů svobody (někdy též nazývaných Stromy republiky) byla v letech 1918 a 1919 na počest vzniku Československa, respektive jako oslava prvního výročí nově vzniklé republiky. Druhá velká vlna probíhala v roce 1968 k padesátému výročí Československa. Následující, méně masivní výsadby, pak byly mj. při dalších kulatých výročích ČSR, u příležitosti výročí narození našeho prvního prezidenta T. G. Masaryka či při oslavách konce druhé světové války.

Sázení bylo většinou spojeno s oslavami, které měly své čestné hosty, proslovy i verše. Mnohdy nechyběla školní dítky, skauti, hasiči...

Co se týče druhu stromů vysazovaných jako Stromy svobody, tak vzhledem k faktu, že od Všeslovanského sjezdu roku 1848 je brána lípa jako náš národní strom, byly sázeny převážně lípy. Lze však také najít např. jasan (Masarykův jasan z roku 1919 v Holešově) nebo kaštany (28. října 1928 byly v obci Prusinovice vysazeny u pří-

ležitosti desátých narozenin republiky tří kaštany jako základ budoucí aleje).

Autorku předkládaného textu zajímaly okolnosti myšlenky a realizace výsadby Stromů svobody ve dvou zmínovaných hlavních vlnách. Ve středu zájmu byla otázka iniciátorů výsadby. Byl tento hromadný celorepublikový akt vyvolán „z vrchu“, státními institucemi? Nebo naopak vyšel impuls „z lidu“, od obcí, starostů, okrašlovacích spolků či jedinců?

Prvorepubliková výsadba stromů (zejména 1918–1919)

Stěžejní pro toto období je spisek **Stromy svobody**, vydaný v roce 1919 Československým svazem okrašlovacím a ochranným v Praze. Spisek obsahuje v souvislosti s výsadbou Stromů svobody výklad a popis takové slavnosti, proslovy, řeči, básně, písně a hesla. Je jakýmsi návodem nebo inspirací, jak by mohla a měla slavnostní výsadba Stromů svobody vypadat. A vzhledem k podobnému pojetí slavností v různých koutech naší vlasti je velmi pravděpodobné, že se tento spis rozšířil a získal oblibu jakožto návod na uspořádání slavnostní výsadby stromů.

To, že výsadby první republiky byly iniciovány „ze spodu“, dokumentuje ve spisku **Stromy svobody** informace, že Svaz českých spolků pro okrašlování a ochranu Domoviny v Čechách, na

Moravě a ve Slezsku podal právě (myšleno pravděpodobně počátkem roku 1919) ministerstvu osvěty žádost, aby doporučilo podle vzoru amerického „Arbor Day“ „Den stromů“ či „Stromový den“ všem školám republiky toho jara uspořádat stromovou slavnost. V textu se také píše, že u takové příležitosti zasazený strom se nemusí nutně jmenovat Strom svobody. Může být nazýván také Masarykovým stromem, Stromem republiky, Alej legií, Stromořadí české samostatnosti atd.

Kladen je důraz na to, aby oslava s výsadbou spojená nebyla nijak vyumělkovaná, aby byla lidová a upřímná.

Velkou část spisku zabírají návody na možné proslovy a básně tematicky vhodné pro danou chvíli. Také jsou zde různá hesla, která je možné pronášet při zasazování stromů v okamžiku, kdy se přihazuje hlína na kořeny. Jmenuje za všechny několik milých a poetických hesel, např.: „Kdo má lásku k rostlinám, má lásku k lidem; Podle lásky k sadům a květinám posuzuje se vzdělanost národa; Sám sobě škodí, kdo přírody šetřiti nedovede.“ Dále publikace doporučuje písně, krátké proslovy o významu chvíle, stromu a přírody. Samozřejmě také nesmí chybět hymna.

Velmi kultivovaně zní výzva spisku, neodstraňovat stromy vysazené dříve při různých, pro československý lid nepopulárních příležitostech, např. za

vlády rakouské nebo při císařských slavnostech. Doporučeno je tyto stromy přejmenovat, avšak rozumně. O soudnosti autora oněch řádků hovoří výzva: Jen probůh nechtějte „Karlovy lípy“ měnit nyní pojednou tabulkou za časové „Lípy svobody“ (...) či „říšskou alej“ za „Alej legií“.

Spisek uzavírají praktické pokyny, kdy a kde stromy vysadit, aby se strom ujal a dobře prosperoval.

Výsadby se zřejmě setkaly s velkým nadšením, jak lze soudit nejen ze zápisů v kronikách obcí, ale také z časopisu *Krása domova* z roku 1920, v němž bylo konstatováno, že akce v předešlém roce měla velký úspěch věcný i morální. „Desetitisíce stromků bylo zasázeno, láska k přírodě a ke stromovi v mnohém srdci probuzena.“

Závěrem této části uvádíme citaci z kroniky obce Hostětín (1919), dokumentující tehdejší náladu: „Ráno v 5. hodin budíček místní hudby. (Radost z našeho osvožení nadchla naše hochy tou měrou, že zřídili u nás huďné kapelu. Cvičil je od listopadu 1918 pilínský nadučitel Frant. Zapletal). O 8. hodině sešel se obecní výbor a kopala se jáma u silnice před domem č. 1. Členové obecního výboru za přílehlavých proslovů kopali jeden po druhém.“ Odpoledne pak sešla se školní mládež a spolu s hudbou šli všichni na místo slavnosti, kde byla zřízena tribuna. Zde správce školy vyložil význam 1. máje a poté význam sázení stromů na

památku důležitých událostí. „A hlavně význam idylického symbolu slovanské lípy.“ Nato přednášeli žáci básně: Májový deštíček, Máj, Naše stromy, Česká lípa – básně vzaté z časopisu *Zahrada domácí* a školní. Po recitaci zapěli žáci dvojhlasné písně: Vlasti – lípo, a poté národní hymny. Následovalo občerstvení z cukrovinek a pečiva. Slavnost byla večer zakončena taneční zábavou s národními tanci a zpěvy.

Druhá vlna výsadeb, rok 1968

Zatímco prvorepubliková výsadba byla více méně spontánním aktem různých spolků, jednotlivců a škol, výsadba na podzim roku 1968 byla hromadnou akcí řízenou spíše jednotně a také odborně.

Z dobového textu se dozvídáme, že ve výsadbě roku 1968 bylo aktivní velké množství organizací a spolků: „Předsednictvo vlády, ÚV NF, šest ministerstev a dalších dvanáct institucí od ochránců přírody přes myslivce, včelaře až po Svaz žen, Červený kříž a památkáře, připravuje na paměť padesátiletí samostatného Československa slavnostní akci pod názvem *Strom republiky*. Je celostátní, dobrovolná a má být uctěním vzniku a samostatnosti čs. státu, oslavou přírody, snahou o hezčí prostředí a projevem naší víry v budoucnost.“ (Vysadíme stromy republiky. Mladá fronta 24. 9. 1968)

Podle záznamů skautského a rozhlasového archivu sehrály v iniciaci vý-

sadby k 50. výročí republiky hlavní roli ochrana přírody při Národním muzeu společně s předsednictvem vlády a ÚV Národní fronty. V Archivu Českého rozhlasu se nachází malý konvolut zvukových dokumentů (tzv. noticek) k tématu *Stromů svobody*. V tomto kontextu je pro nás nejzajímavější relace *Rozhlasových novin* z 23. 9. 1968, kdy odvysílaly společnou výzvu Sboru ochrany přírody při NM v Praze, předsednictva vlády a ÚV Národní fronty k výsadbě *Stromů republiky*, alejí a parků k uctění 50. výročí vzniku republiky. Že tato výzva měla skutečný dopad dokumentuje např. zápis v kronice obce Žeranovice: „Velmi důležitou akci provedla škola se SRPŠ dne 28. října, kdy se oslavovalo 50. výročí vzniku ČSR jako samostatného a svobodného státu. Na výzvu státního rozhlasu se obě složky rozhodly až v posledních okamžicích zasaditi *Strom svobody*.“

Stěžejním dokumentem, objasňujícím masové rozšíření myšlenky podzimní výsadby *Stromů svobody* roku 1968, je leták vydaný Sborem ochrany přírody při Národním muzeu. Leták s mottem „Kdo myslí na děti, sází stromy“ informoval o podrobnostech chystané slavnostní výsadby *Stromů svobody* a vyzývá k spoluúčasti na ní. Byl vydaný v obrovském nákladu cca 50 000 kusů a byl zaslaný v druhé půlce srpna národním výborům, školám a dalším organizacím.

V pojetí Sboru ochrany přírody však výsadba neměla být jen jednorázovou akcí. Sbor ji připravoval se záměrem, aby byla počátkem dalších hromadných počínů obdobného typu, které by upozorňovaly na estetické a biologické hodnoty přírody a našeho životního prostředí (*Strom republiky by měl být jen počátkem*. Lidová demokracie 24. 9. 1968).

Leták dokládá zásadní účast ochrany přírody na inicializaci a šíření myšlenky výsadby stromů a poukazuje na cíl této ohromné akce, mající v zorném poli neutečnou stav životního prostředí, přírody a necitlivé zásahy člověka do krajiny jako celku. ☒

Autorka je kunsthistorička zaměřující se na historickou zeleň. Kontakt – 14670@mail.muni.cz. Text byl zpracován za podpory Nadace Partnerství a Národního památkového ústavu v Kroměříži.

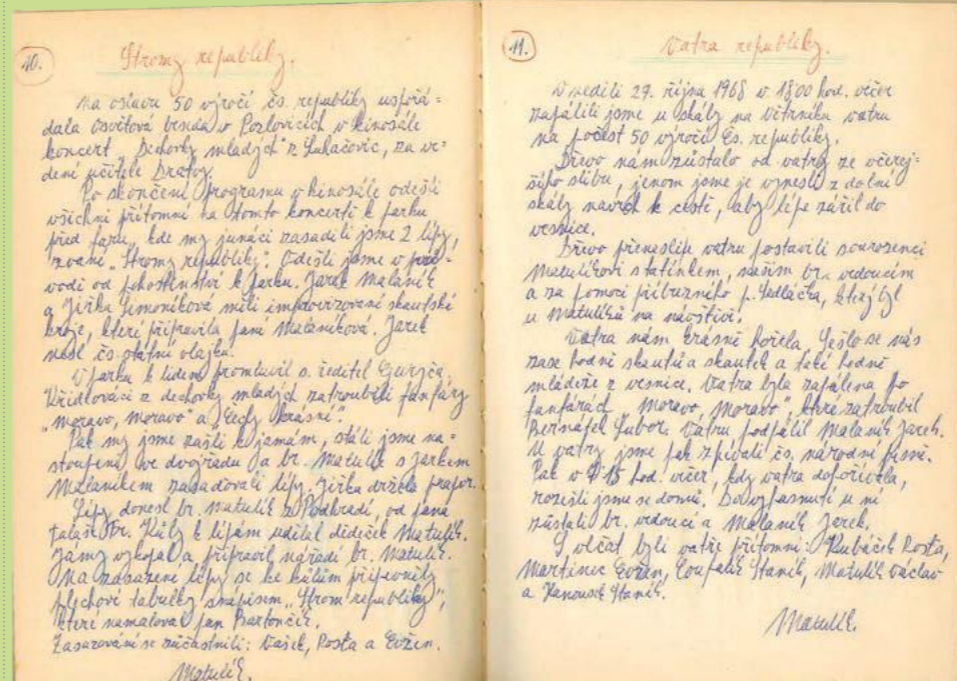

FOTO: KRONIKA JUNÁK POZLOVICE

FOTO: VÁCLAV LUPÍNEK

Pozemkový spolek zachraňuje jeden z nejstarších kostelů na Karlovarsku

Pozemkový spolek Vladař vznikl v roce 2010 a prvotně se zabýval pouze ochranou vzácných vstavačových luk pod bájnou horou Vladař na Karlovarsku.

TEXT VÁCLAV LUPÍNEK

V březnu 2017 jsme při kontrole stavu lip pronikli do útrobu kostela a jeho aktuální stav nás nenechal chladným. Naskytl se nám pohled na tuny odpadu v hlavní lodi kostela, na poškozené stropy a roky vysklená a zatlučená okna. V dubnu stejného roku jsme tak s generálním vikářem Plzeňské diecéze, zástupcem vlastníka objektu, dojednali účast naší základky při záchraně kostela a obnovy léta zarůstajícího hřbitova obklopujícího kostel.

V dubnu a květnu 2017 byly svolány první veřejné brigády, při kterých jsme hřbitov doslova vyřezali ze křoví. Při práci byly nalezeny spousty artefaktů (křížky, keramické podobanky, fragmenty skleněných náhrobních desek), které pečlivě uloženy čekají na restaurování, opravu a konzervaci. V měsíci srpnu následoval velký úklid interiéru kostela.

Aktivita a lokalit postupně přibývalo, avšak vždy tyto aktivity měly společné téma, a to životní prostředí. Po více než 15 letech nastal razantní obrat a naše ruce ochránce se poprvé dotkly i oblasti ochrany památek. Kruh se nám tak trochu uzavřel a my si uvědomili odkaz místních prvorepublikových okrašlovacích spolků, které na Karlovarsku působily v různých obměnách až do roku 1946, kdy bylo původní německé obyvatelstvo odsunuto.

Zachraňujeme jeden z nejstarších kostelů na Karlovarsku

V malé vesničce Přílezy nedaleko známého Bečova nad Teplou, uprostřed bývalých (a tak trochu i současných) Sudet, stojí malý nenápadný kostelík zasvěcený sv. Bartoloměji. I když jeho vzhled a výška nejsou příliš velkolepé, jedná se o jednu z nejstarších církevních staveb na území Karlovarského kraje. Okolo kostela naše základní organizace ČSOP Alter meles sice již v minulosti ošetřovala monumentální dvojici památných lip, jejichž údržba byla hrazena z Operačního programu životní prostředí, nápad na záchranu kostela však tehdy ještě nepřišel.

Celkem jsme vyklidili na 7,5 tuny nepořádku, stavební sutě a nepotřebného harampádí. Odhaleny tak byly dosud neznámé kamenné podlahy, pravděpodobně budované v 18. století při barokní přestavbě kostela. V takto vyklizeném kostele mohl být proveden dendrochronologický průzkum nosných konstrukcí, který určil pravděpodobně stáří kostela i přestaveb a přístaveb, provedených v baroku. V návaznosti na tento průzkum byl našim sdružením zadán také stavebněhistorický průzkum, jenž odhalil doposud neznámá fakta o kostele. A také havarijní stav hřbitovní ohradní zdi, která se již v několika částech „vyvalila“ do okolí. V době psaní tohoto článku již máme dokončenu projektovou dokumentaci na opravu hřbitovní zdi včetně márnice, jejíž zbytky se na hřbitově nachází dodnes. Doufáme, že v letošním roce uspějeme s žádostí o dotace.

FOTO: VÁCLAV LUPÍNEK

Letecký pohled na kostel sv. Bartoloměje v červenci 2017.

Kostel jako budoucí centrum setkávání a environmentální výchovy

Kostel neměl od roku 1946 žádné využití. Postupně chátral až do roku 1972, kdy bylo rozhodnuto o jeho demolici. Ještě dnes jsou v hlavní lodi kostela patrné návrty do zdí, ve kterých podle pamětníků byly dokonce připraveny náložky trhavin pro odstřelení kostela. Demolice byla na poslední chvíli zastavena. V rámci „akce Z“ v 80. letech 20. století byla obnovena šindelová střecha a necitlivě dozděna část hřbitovní zdi použitím náhrobků ze hřbitova. Kostel však chátral dál, až do roku 2012, kdy se vlastník kostela pustil do opravy šindelové střechy.

Cílem naší snahy je kostel otevřít veřejnosti, účelně ho využít a postupně opravovat. V minulém roce byl kostel po-

prvé částečně zpřístupněn při Noci kostelů. Poté kostel navštívili poutníci v rámci poutní cesty z Teplé do mystických Skoků. Jako zřejmě jediní v České republice jsme uctili památku umučených pro svou víru v rámci akce RedWednesday. V červenci 2017 jsme uspořádali první benefiční koncert, na němž vystoupil známý pražský písničkář, představitel landscape folku Petr Linhart, který již roky oživuje nedaleké poutní místo Skoky.

V roce 2018 bude komunitně, za aktivní účasti místních obyvatel, probíhat obnova hřbitova původního německého obyvatelstva. Rozvoj místní komunity byl podpořen Nadací Via v projektu Živá komunita s příspěvím nadace JABLOTRON. Chystáme také renovaci všech oken, která jsou

dnes v dezolátním stavu a jsou desetiletě zatlučena prkny, dokončení renovace střechy a její kompletní natření speciálním nátěrem.

V průběhu roku budou v kostele a okolí probíhat pracovní workshopy pro děti a mládež, vycházky do okolí a tvořivé dílničky výrobků z přírodních materiálů zaměřené na environmentální výchovu a osvětu. Součástí workshopů a vycházek budou diskuse s odborníky na místní přírodu a s ochránci přírody. Chceme tak zvýšit povědomí o ochraně lokálních zdrojů, poznávání historicko-kulturního dědictví i flóry a fauny v rámci regionu. Chystáme také tradiční odpoledne ve znamení vesnických her nebo adventní večery. Ke stému výročí vzniku republiky bude 28. října na hřbitově vysazena pětice lip v rámci projektu „Stromy svobody“. Cílem

Kostel na historické pohlednici z počátku 20. století.

FOTO: ARCHIV VÁCLAV LUPÍNEK

Starý hřbitov před začátkem prací (březen 2017) a po prvním zásahu (duben 2017).

FOTO: VÁCLAV LUPÍNEK

všech těchto aktivit je prohloubit sousedské a mezilidské vztahy.

Benefiční koncert s Lenkou Dusilovou

Dne 18. srpna 2018 se uskuteční první ročník hudebního festivalu Přílezy fest, jehož převládající složkou, kromě benefiční části na záchranu kostela sv. Bartoloměje, bude environmentální program (tvořivé dílny) pro děti návštěvníků festivalu. V rámci festivalu vystoupí Lenka Dusilová, Petr Linhart, Ventus (Jan Venas ml.) a skupina LIWID. V tvořivých dílnách si budou moci menší návštěvníci vytvořit výrobky z přírodních materiálů, ochutnat biopotravinu, dozvědět se naučnou formou environmentálních pohádek o ochraně životního prostředí. Součástí festivalu budou také zábavní prvky, při kterých budou dětem hravou formou představeny aktivity jako třídění odpadu, šetření vodou, ekologické zemědělství, kde se bere zelenina a maso v supermarketech a kdo vlastně vyrábí med. V rámci festivalu bude ukázka sokolnictví, včelařství, biozemědělství, myslivosti apod.

Kostel a jeho význam v historii regionu

Románská stavba kostela sv. Bartoloměje je především svědkem původního českého osídlení kraje. Samotná osada Přílezy byla založena v rámci rozsáhlé vnitřní kolonizace Tepelska a Toužim-ska někdy v 11. nebo 12. století. První písemná zmínka o kostelu pochází ze 17. září 1354, kdy byl toužimským proboštem farář Nicolaus nahrazen Henricusem. Do poloviny 16. století byl kostel sv. Bartoloměje farním kostelem, později se stal v důsledku vzrůstajícího vlivu vedlejší Útviny kostelem filiálním k tamnímu kostelu sv. Víta. Kostel má čtvercový presbytář a širší lehce obdélnou

FOTO: VÁCLAV LUPÍNEK

lodí. Po severní straně se ke kněžišti připojuje obdélná sakristie. Uprostřed východní strany chóru se zachovalo původní románské okno. Po odsunu německého obyvatelstva kostel sv. Bartoloměje postupně chátral, vnitřní vybavení a mobiliář byly rozkradeny a zničeny. Ještě v roce 1972 byly v kostele zbytky oltáře, lavice a jiné zařízení. Dnes je kostel prázdný.

Veřejná sbírka na kostel

Příspěvek na obnovu kostela a hřbitova lze na transparentní účet č. 2301230992/2010, nebo nákupy v e-shopech prostřednictvím internetového portálu givt.cz. I finanční dar ve výši 100 korun je pro nás nesmírně cenný a zavazující. Příspěvek lze i materiálně nebo pomocí při revitalizaci hřbitova a při opravách kostela.

Všechny informace najdete na našich nových internetových stránkách www.kostelprilezy.cz nebo na facebookové stránce „Záchrana kostela sv. Bartoloměje v Přílezech – Pröles“.

Autor je předsedou ZO ČSOP Alter meles.
Kontakt - info@kostelprilezy.cz

Každý člen party má svou živnou rostlinu/biotop, do které si jeho druh hmyzáčka klade vajíčka – za každou docházku jedno vajíčko s číslem schůzky. Po dvou měsících se jim z prvního vajíčka vylíhla housenka, za další dva měsíce se první housenka zakuklí a z druhého vajíčka se vylíhne housenka a tak dále. Tímto způsobem se každé dva měsíce vývoj samovolně posune o stupeň výš.

Jelikož cílem je mít na konci školního roku co nejvíce dospělých jedinců, děti si mohou vývoj svého hmyzáčka urychlit díky své aktivitě – plněním dobrovolných úkolů. Ty jsou trojího typu. První jsou otázky, které vyplývají z dotazů dětí – pokud má některé z dětí zajímavý dotaz, mohou všichni doma zkusit zjistit odpověď a příště si získanou informaci navzájem sdělíme. Druhý typ je úkol navazující na budoucí schůzku. Děti mají například zjistit co je to hmyzí hotel, proč se něco takového vůbec dělá a zkusit načrtnout, jak by takový hmyzí hotel mohl

FOTO: MICHAELA VRATISLAVSKÁ

vypadat. Následující schůzku si to povíme, ukážeme a každý vyrobí vlastnoručně menší hmyzí hotel, který si pak odnese domů. Poslední typ je získání bodů na schůzkách, například určováním rostlin, zodpovězením otázek týkajících se probíraného tématu či v rámci opakování.

Za každé tři „čárky“ (čárka je za splnění úkolu prvního nebo druhého typu nebo za 5 bodů v úkolu třetího typu) si vývoj urychlí o jeden stupeň,

Hmyz – celoroční etapová hra

V letošním školním roce se Mladí ochránci přírody Karpatáček věnují hmyzu s proměnou dokonalou.

TEXT MICHAELA VRATISLAVSKÁ,
DAGMAR UHÝRKOVÁ

tedy vylíhne se další vajíčko, housenka se zakuklí a z kukly se vylíhne dospělec. Vše visí na nástěnce, takže děti mají přehled, kdo jak na tom je.

Tematicky laděné jsou i různé hry. Zde nabízíme dvě z nich.

Hmyzí bingo

Počet hráčů: 2–moc

Časová náročnost: 15–45 min

Věk: 7–15 let

Prostředí: libovolné

Pomůcky: pro každého hráče papír s čtvercovou tabulkou o sudém počtu polí (doporučujeme minimálně 10×10 polí) a sada obrázků hmyzu (stejný či ještě lépe větší počet, než je polí v tabulce; od každého vybraného řádu minimálně dva druhy), lepidlo, kartičky se jmény řádů hmyzu (brouci, motýli, dvoukřídlí...), nádoba na losování

Pravidla: Každý hráč si nalepí do své tabulky hmyzí obrázky. V případě většího množství obrázků si hráči mohou vybrat, jestli budou upřednostňovat určité řády (hra je pak napínavější) nebo si druhy různých řádů rozdělí rovnoměrně. Losovat může buď pouze vedoucí, nebo může nádoba s losovacími řády kolovat mezi hráči; vylosovaná kartička se vrací zpět do nádoby. Každý hráč si po vylosování řádu škrtně jeden druh daného řádu; má-li jich v tabulce více, může si vybrat, který druh je pro něj nejvýhodnější škrtnout. Není to tedy hra jen o náhodě, ale také o taktice. Cílem je spojit přeškrtnutými políčky (obrázky) v přímce pravou stranu tabulky s levou, dolní stranu s horní a rohy tabulky do kříže (levý dolní s pravým horním a pravý dolní

Hmyzí tykadla z přírodnin.

s levým horním). Vždy, když někdo dokončí jednu z těchto čtyř linií, zakřičí BINGO! Vyhrává hráč, kterému se povede jako prvnímu vytvořit všechny čtyři spojnice.

Motýlí tykadla

Počet hráčů: 1–moc

Časová náročnost: 5–10 min

Věk: 7–15 let

Prostředí: v přírodě (les, park...)

Pomůcky: obrázky tykadel

Pravidla: Hře by mělo předcházet povídání o rozmanitosti těl hmyzu, včetně tykadel. Hrát mohou buď družstva (vhodné pro menší děti) nebo jednotlivci. Obrázky typů tykadel mohou děti získat již v předešlé hře (např. je získají na konci opičí dráhy). Hraje se o nejlepšího sběratele, který dovede sestavit svou sbírku tykadel (všechny typy tykadel u obrázku) z přírodnin, které najde v okolí, v nejkratším čase.

Autorky jsou vedoucí MOP Karpatáček.
Kontakt - vratislavska@bilekarpaty.cz

FOTO: MICHAELA VRATISLAVSKÁ

Možnosti spolků v právní ochraně přírody po novele stavebního zákona

V minulém čísle KND jsme se zabývali důsledky novelizací stavebního zákona (StavZ) a zákona o posuzování vlivů na životní prostředí (ZEIA), které s účinností od 1. 11. 2017 a 1. 1. 2018 omezily právo ekologických spolků na účastenství ve správních řízeních a zúžily okruh zájmů, které podléhají procesu posuzování vlivů na životní prostředí (EIA) s účastí dotčené veřejnosti.

TEXT PETR SVOBODA

Ačkoli skupina senátorů již v srpnu 2017 podala k Ústavnímu soudu (ÚS) návrh na zrušení kritické části novelizovaného ustanovení § 70 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny (ZOchrPř) pro rozpor s ústavním řádem, ÚS zatím o podaném návrhu nerozhodl. Spolkům tak nezbyvá nic jiného, než se (prozatím) přizpůsobit nové zákoně realitě a hledat odpovídající způsoby právní ochrany přírody v jejím omezeném rámci. Pojďme se podívat na to, jaké právní prostředky v ochraně přírody spolkům zbyly.

Informace

1. Především: novela stavebního zákona (zákon č. 225/2017 Sb.) neomezovala právo spolku „požadovat u příslušných orgánů státní správy, aby byl předem informován o všech zamýšlených zásazích a zahajovaných správních řízeních, při nichž mohou být dotčeny zájmy ochrany přírody a krajiny“ podle § 70 odst. 2 ZOchrPř. Novela

v § 70 ZOchrPř změnila jen odstavec 3 (o právu spolků na účastenství v řízeních), ale odstavce 2 (o právu spolků požadovat informace) se nedotkla. Spolky tak mají i nadále právo požadovat u stavebních úřadů, aby byly předem informovány o zahajovaných územních i jiných správních řízeních vedených podle stavebního zákona, a to bez ohledu na to, že od 1. 1. 2018 již nemají právo se těchto řízení účastnit. Ze stejného důvodu mají spolky i nadále právo požadovat u stavebních úřadů i orgánů ochrany přírody, aby byly předem informovány o „zamýšlených zásazích“, které podle zákona již nepodléhají (klasickému) správnímu řízení, ale jen postupu vydání územního souhlasu či (zjednodušenému) řízení o vydání závazného stanoviska, a to např. k zásahu do významného krajinného prvku (§ 4 ZOchrPř), ke kácení dřevin pro účely stavebního záměru (§ 8 odst. 6 ZOchrPř), k zásahu do krajinného rázu (§ 12 ZOchrPř) či k povolení druhové výjimky (§ 56 odst. 6 ZOchrPř). Spolku tak zůstalo právo být – na základě své každoroční žádosti podávané u příslušného stavebního úřadu či orgánu ochrany přírody – informován o všech zamýšlených zásazích a zahajovaných správních řízeních, při nichž mohou být dotčeny zájmy ochrany přírody a krajiny, ať jsou vedeny podle jakéhokoli zákona. Lze spolkům doporučit, aby ve svých každoročních žádostech výslovně žádaly stavební úřady a orgány ochrany přírody o informování též o zahajovaných územních řízeních i řízeních o vydávání závazných stanovisek. A pokud úřady nebudou řádně informovat, pak se bránit cestou stížnosti podle § 175 správního řádu (SprŘ), podnětu k ombudsmanovi, popř. až žaloby proti zásahu podle § 81 soudního řádu

správního (SŘS) ke správnímu soudu.

2. Na základě (prvotní) informace od úřadu o zahájeném územním řízení či zamýšleném zásahu, který podléhá jen závaznému stanovisku, se pak spolek může dostat k dalším informacím dvěma způsoby. Za prvé, s odkazem na § 38 odst. 2 SprŘ požádat stavební úřad či orgán ochrany přírody o nahlédnutí do příslušného správního spisu, a to v postavení „jiné osoby“, než je účastník řízení nebo jeho zástupce, pokud „prokáže právní zájem nebo jiný vážný důvod“ (což spolek může prokázat kopií stanov a žádosti o informování); v rámci práva nahlédnout do spisu má pak spolek i právo pořizovat si výpisy a kopie jednotlivých dokumentů ze spisu (§ 38 odst. 4 SprŘ). Za druhé, na základě zákona o právu na informace o životním prostředí (ZInfŽP) požádat úřad o kopii vydaného rozhodnutí nebo závazného stanoviska. Podle § 8 odst. 2 písm. a) ZInfŽP může orgán poskytnutí informace odmítnout, pokud „se informace týká neukončených řízení a nepravomocných rozhodnutí o přestupcích a jiných správních deliktech“. To se však nevztahuje na neukončená řízení a nepravomocná rozhodnutí v jiných věcech, tedy typicky na povolovací řízení. U obou způsobů pak platí, že pokud úřad nehodlá žádosti spolku v plném rozsahu vyhovět, měl by o tom vydat odůvodněné rozhodnutí, popř. usnesení, proti kterému se spolek může odvolat, popřípadě pak podat žalobu ke správnímu soudu (srov. § 38 odst. 4 SprŘ a § 9 odst. 1 a 4 ZInfŽP, který navíc stanoví tzv. fikci zamítavého rozhodnutí, pokud úřad ve lhůtě 30 dnů od podání žádosti nic neudělá).

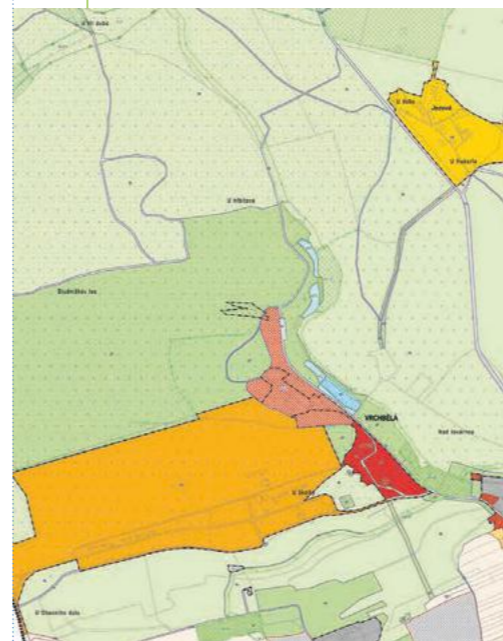
Správní řízení

3. Pokud jde o právo spolků na účastenství v (klasických) správních řízeních, zůstalo zachováno především ve třech skupinách případů. Za prvé, na základě omezeného § 70 odst. 3

ZOchrPř ve správních řízeních, která vedou orgány ochrany přírody podle ZOchrPř. Jde zejména o správní řízení o povolení odchýlného postupu pro ptáky (§ 5b ZOchrPř), o povolení kácení dřevin pro jiné účely, než je stavební záměr (§ 8 ZOchrPř), o povolení územní výjimky (§ 43 ZOchrPř) a o povolení druhové výjimky (§ 56 ZOchrPř). Za druhé, na základě § 3 písm. i) a § 9c odst. 3 ZEIA ve správních řízeních (a to i v územních řízeních podle stavebního zákona), která navazují na proces EIA. A za třetí, na základě § 115 odst. 7 vodního zákona ve správních řízeních, která vedou vodoprávní úřady podle vodního zákona, s výjimkou stavebních řízení na vodní díla.

4. V běžných územních řízeních podle stavebního zákona, kde již spolky od 1. 1. 2018 nejsou účastníky, lze za účelem ochrany přírody získat alternativní postavení účastníka ve dvojí možné podobě (§ 85 StavZ). Za prvé, na základě vlastnictví nebo služebnosti k sousednímu pozemku, popřípadě alespoň na základě neformální dohody s vlastníkem či nositelem služebnosti k sousednímu pozemku o tom, že bude v územním řízení v rámci svého vlastnického práva (či služebnosti) obhajovat i právo na příznivé životní prostředí (tato práva se mohou do ur-

Spolky sdružující místní občany si drží významné postavení v projednávání územních plánů.

ZDROJ: WWW.MUBELACZ

číté míry překrývat, k tomu např. rozsudek NSS č. j. 2 As 49/2007-191); spolkům lze doporučit, aby pro tyto účely uzavíraly s vlastníky pozemků smlouvy o zřízení služebnosti, které jim (po zápisu do katastru nemovitostí) umožní samostatné postavení účastníků v územních řízeních. Judikatura přitom vykládá pojem „sousední“ pozemek tak, že zahrnuje i vzdálenější pozemky než jen ty, které mají společnou hranici se stavebním pozemkem (např. náleží ÚS Pl. ÚS 19/99). Za druhé, na základě účastenství obce, popř. městské části hl. m. Prahy. Obec (či městská část hl. m. Prahy) pak vystupuje jako účastník v územním řízení v rámci samostatné působnosti, přičemž o souhlasu či nesouhlasu obce (městské části) v územním řízení rozhoduje rada, popřípadě zastupitelstvo, pokud si to vyhradí. Pokud občané nedokáží přimět radu či zastupitelstvo k odpovídajícímu stanovisku v územním řízení, pak přichází v úvahu možnost, aby prostřednictvím přípravného výboru iniciovali místní referendum o souhlasu či nesouhlasu obce se záměrem, který je či má být projednáván v územním řízení (k tomu např. náleží ÚS sp. zn. I. ÚS 101/05). Rozhodnutí občanů v místním referendu pak zaváže orgány obce k tomu, aby v územním řízení prosazovaly odpovídající stanovisko.

Žaloby, přezkumy a podobně

5. Jestliže ekologické spolky ztratily od 1. 1. 2018 právo na účastenství v běžných územních řízeních, podle převažujících názorů neztratily právo podat na základě § 65 odst. 1 SŘS žalobu ke správnímu soudu proti pravomocnému územnímu rozhodnutí, popřípadě i stavebnímu povolení. Toto právo zřejmě mají za předpokladu, že sdružují „občany žijící na příslušném území“ a tvrdí, že tito občané byli pravomocným rozhodnutím stavebního úřadu zkráceni na svém právu na příznivé životní prostředí (srov. náleží ÚS sp. zn. I. ÚS 59/04, podle něhož mají spolky obdobné právo, pokud jde o podání návrhu na zrušení územního plánu u soudu).

6. Proti nezákonnému pravomocnému územnímu rozhodnutí či stavebnímu povolení se pak může spolek bránit i dalšími prostředky. Může podat k nadřízenému správnímu orgánu podnět ke zrušení nebo změně nezákonného rozhodnutí či povolení v přezkumném řízení (§ 94 SprŘ). Může dále podat podnět k ombudsmanovi nebo k nejvyššímu státnímu zástupci k podání žaloby k ochraně veřejného zájmu ke správnímu soudu (§ 66 SŘS).

7. Právní možnosti spolků v řízeních o vydání závazných stanovisek jsou omezené, ale nikoli bezvýznamné. Je-li závazné stanovisko nezákonné, může dát spolek podnět k nadřízenému správnímu orgánu, aby v přezkumném řízení závazné stanovisko změnil nebo zrušil (§ 149 odst. 6 SprŘ). Zrušení nebo změna závazného stanoviska je pak důvodem pro obnovu případného pravomocně skončeného územního nebo stavebního řízení, v němž bylo závazné stanovisko podkladem pro rozhodování stavebního úřadu (§ 149 odst. 7 SprŘ). Novela č. 225/2017 Sb. sice do § 4 StavZ vložila dvě „pozoruhodná“ ustanovení odstavců 9 a 11, která znemožňují jak změnu nebo zrušení nezákonného závazného stanoviska nadřízeným správním orgánem v přezkumném řízení, tak obnovu případného územního nebo stavebního řízení z takového důvodu. Podle převažujících názorů však jde o protiústavní ustanovení, která byla napadena u Ústavního soudu a která zřejmě nebudou ze strany správních soudů aplikována. Spolkům tak lze jedinečně doporučit, aby proti nezákonným závazným stanoviskům podávaly podněty tak, jakoby nové odstavce 9 a 11 v § 4 StavZ neexistovaly.

Územní plány

8. Významné postavení si spolky nadále drží v řízení o vydání územního plánu nebo jeho změny. V tomto řízení mají právo uplatnit připomínky (§ 50 odst. 3 StavZ). A v případě, že obec připomínkám spolku nevyhoví, mají pak právo podat návrh na zrušení vydaného územního plánu (či jeho změny či části) u správního soudu (§ 101a odst. 1 SŘS). Předpokladem však je, že spolek sdružuje „občany žijící na příslušném území“ a tvrdí, že tito občané byli územním plánem (či jeho změnou) nezákonně zkráceni na svém právu na příznivé životní prostředí (srov. náleží ÚS sp. zn. I. ÚS 59/04). ☞

Autor je odborným asistentem na katedře správního práva a správní vědy Právnické fakulty UK a advokátem.

Mise Apollo 11

malý krok pro lidstvo, velký krok pro jasoně!

FOTO: JAKUB ČIBÍK

V listopadu 2017 jsem jako jedna z dobrovolnic vyrazila pomáhat na Slovensko, do malebné oblasti přezdívané „Království střezené Vršatcem“. Nepřijela jsem ale našťástí zdaleka sama.

TEXT JOHANA DRLÍKOVÁ

Hlavním pořadatelem byla místní nevládní organizace Pre Přírodu spolu se správou CHKO Biele Karpaty, se kterou už řadu let za českou stranu spolupracuje ČSOP JARO Jaroměř a v posledních letech mj. i ČSOP Arion Olomouc. Od slovenských ochranářů jsem se dozvěděla, že když si podobnou akci organizují sami, tak se jich v závislosti na počasí sejde na akci většinou tak pět až deset. Jenže tentokrát to bylo jinak...

Mezinárodní akce velkých rozměrů

Do organizace akce se totiž díky kolegům z Jaroměře a Olomouce vložila i Koalice proti palmovému oleji, která

spustila nemalou náborovou kampaň přes sociální sítě. S propagací pomáhaly i některé zoologické zahrady a další organizace. A výsledkem bylo, že se na akci sjeli členové, spolupracovníci nebo dokonce přímo vedoucí pracovníci a zástupci různých organizací. Kromě už zmiňovaných hlavně ČSOP Morava, Pozemkový spolek Pražská pastvina, Společnost pro ochranu motýlů, Zoo Ústí nad Labem, Zoo Jihlava, ESORG Slovensko, Záchrané stanice pro zraněné živočichy Brezová pd Bradlom,

FOTO: JAKUB ČIBÍK

Východočeská pobočka ČSO, CHKO Žďárské vrchy atd. Aby toho nebylo málo, tak dokonce dorazili i národní koordinátoři Palm Oil Watch International z Polska, Slovenska, a dokonce i Turecka (spolu s dalšími dobrovolníky z Portugalska a Španělska) a oba zakladatelé české Koalice proti palmovému oleji. A tak se nás ve výsledku sešlo na akci přes padesát a šlo tak o největší akci v novodobé historii pořádající slovenské ochranářské organizace ☺. A to bylo dobře, protože to už byla pořádná posila, která odvedla hromadu užitečné práce nejen pro jasoně červenooké, na jejichž záchranu byla akce cílena především. Jak už ostatně napovídá název, neboť jasoně červenooký má vědecké jméno *Parnasius apollo* a akce se konala 11. 11.

Záchrana jasonů motorovou pilou

Útočiště nám poskytla škola ve vsi Červený Kameň nedaleko českých hranic, kde jsme si také v páteční večer vyslechli přednášky o situaci na Vršateckých bradlech, která byla naším cílem. Krásný vápencový vrch, na němž dříve rostla kozami, případně i ovce spásaná skalní květena, pro jasoně nezbytná, byl totiž za socialismu ve jménu tehdejší ochrany přírody zalesněn nepůvodní borovicí černou. Naším cílem bylo část borovic pokácet a stejně tak odstranit náletové dřeviny, které se po ukončení pastvy začaly na vrcholcích bradel rozmáhat. Doufáme, že odlesněním části skal umožníme návrat flóry, důležité pro jasoně.

V sobotu ráno nás přivítalo nevládné počasí s mrholením. Impozantní bradla zahalená v mlze se zdála jen těžko dosažitelná, pochmurný dojem ale zanedlouho slunce, které se přece jen nakonec objevilo, proměnilo v okouzlení krásou vápencových stěn strmých nad lesy.

Výstup nahoru byl náročný; až by se zdálo, že kopec nemá konce. Nakonec jsme se ale všichni úspěšně vyplazili nahoru, kde jsme padli a snažili se chytit dech. Ti nejzkušenější z nás popadli motorové pily a vydali se kácet borovice stojící na samém okraji skal, zbytek začal tahat na hromadu větve po posledním kácení a likvidovat náletové dřeviny. Celodenní zápas se šípky keři na prudkém srázu, na kterém se člověk jen sotva udržel, navíc neustále

sužován prudkým ledovým větrem, je zážitek, na nějž se zapomíná jen těžko. Následný pohled na takřka dokonale čistý kopec, kde jsme nechali jen několik keříků pro motýly i ptáky, za to ale stojí a myslím, že jsme všichni pocítili zasluženou hrdost. Vše bylo navíc okořeněno zábavnými zážitky našich kolegů z ČSOP Arion o „vysokohorské, či spíše horolezecké turistice s motorovou pilou“,

nebo příhodami typu jak nastartovaná motorová pila spadla kamsi hluboko do údolí do náruče pozezaných větví, čímž se nejen že nerozbita, ale v dolině si ve selevě vrčela dál, a tak ji díky tomu nakonec i našli.

...a další zážitky

S přicházejícím soumrakem jsme opustili vršek kopce proměněný k nepoznání a sešli níž, kde na nás čekala

FOTO: JAKUB ČIBÍK

výborná horká večere. Takto posíleni jsme zahájili historicky první pálení slonoviny na Slovensku. Vyslechli jsme si pár slov o smyslu tohoto počínání a vložili naše kly, ač jen papírové, do ohně.

Večer jsme využili toho, že se víkendů zúčastnila i ochranářská celebrita, primatolog Stanislav Lhota, který se snaží zachránit pralesy na Borneu v Zatoce nosatých opic. Pověděl nám o svých úspěších i nezdarech a diskuzi o možnostech záchran pralesů, zejména proti přeměně na plantáže palmolejové, se táhla dlouho do noci.

Víkend jsme zakončili zaslouženou odměnou, výletem do přírodní památky Brezová dolina a na zříceninu hradu Vršatec. Krása této části Bielych Karpat mě nadchla a slíbila jsem si, že tu nejsem naposledy. Jestli se sem dřív dostanu jako turista nebo ochranář nevím, jsem si ale jistá, že ani další podobnou ochranářskou megaakci, ať už se bude konat kdekoli, si ujit nenechám.

Podrobnosti v podobě videa i fotek jsou nejlépe k vidění na preprirodu.sk/misia-apollo-11-obrazom-a-slovom. 📷

Autorka je členkou ČSOP Morava.

S FRANTIŠKEM
PELCEM

Letos je to právě čtvrt století, co vznikla Nadace pro obnovu a záchranu Jizerských hor (dnes Nadace Ivana Dejmal pro ochranu přírody). Dobrý důvod k rozhovoru s jejím zakladatelem a předsedou správní rady RNDr. Františkem Pelcem.

FOTO: PETR VILGUS

Proč vlastně nadace vznikla?

V roce 1990 jsem nastoupil jako vedoucí na Správu chráněné krajinné oblasti Jizerské hory, které byly devastované vysokou imisní zátěží a brutálním lesním hospodařením. Náhorní plošina byla na ploše asi 110 kilometrů čtverečních více méně souvisle odlesněna. S lesním hospodařením to mělo společného strašně málo, spíš to byla záchraná ohrožená dřevní hmota pro socialistické hospodářství. Když jsem tam přišel, našel jsem zmatené lesníky, kteří říkali, že za všechno můžou ochránce přírody, v tom krásném domečku v Liberci, kde sídlí Správa, pět zoufalých ochránců, kteří neměli žádné kompetence, a v rozpočtu na péči o krajinu deset tisíc korun. To bylo tristní.

Cítil jsem, že ta krajina potřebuje kromě konzervativní ochrany přírody i nějaké projekty na aktivní obnovu. A tak jsme někdy v roce devadesát dva začali přemýšlet nad celkovou strategií obnovy lesa. To byla obrovská výzva pro celé Jizerky. Strategie byla postavená mimo jiné na záchraně původních populací lesních dřevin a jejich reprodukci. Jak známo, ty jsou lépe adapto-

O financích (nejen) na záchranu Jizerských hor

TEXT JAN MORAVEC

vatelné na složité klimatické podmínky, ale jsou také důležité pro uchování biodiverzity. Protože není smrk jako smrk. V Jizerských horách bylo smrku až moc, ale bohužel pochybného původu a nekvalitní genetické výbavy, zatímco původních smrčín tam byly jen fragmenty, většinou vázané na nějaké geomorfologické zvláštnosti nebo na rašeliniště a podmáčená stanoviště. Na svazích hor, kde ještě byly zachovány rozsáhlé plochy lesa, jsme prosazovali přírodě blízké lesní hospodaření; aby se tam nedělaly velké holiny, aby se podporovala přirozená obnova a přirozená druhová skladba. V těch náhorních partiích, kde z lesů zbývaly skutečně jen ostrůvky, byla strategie založená na vytvoření obnovní soustavy, využívající tyto fragmenty lesa jako opěrné body, které se budou stabilizovat původním genofondem dřevin a budou se rozšiřovat a propojovat jakýmsi biokoridory. A až potom, v horizontu 30–50 let, by se zalesňovalo v těch plochách mezi. Aby vznikla struktura „středohoří“, aby tam zas nebylo sto kilometrů čtverečních homogenního lesa, k čemuž to mělo nakročeno.

Chtělo to „jen“ dvě věci. Nějak propojit osvědčenější lesníky s ochránčí, aby tam nebyly tak silné bariéry a animozity, protože bez lesníků nešlo tuhle hru vyhrát. A pak peníze. Sice jsme od roku 1992 měli nový velmi moderní zákon na ochranu přírody a krajiny, ale chyběly peníze.

A tak byla založena nadace?

Podařilo se mi rozpohybovat poradní sbor CHKO. Jeho předsedou byl Věroslav Samek z Botanického ústavu Akademie věd, významná osobnost v oboru. Ten mi pomohl v hledá-

ní racionálního přístupu k původním populacím dřevin. Začali jsme s jejich množением. Bylo to strašně zajímavé, bylo to podnětné a začali se o to zajímat i někteří lesníci. Ale bylo to všechno v malém měřítku. To byla i kritika oponentů: tohle nikoho nespasí, my potřebujeme jiný rozměr! Bylo potřeba sehnat relativně velké peníze. Takže jsme ten projekt, co jsem v hrubých rysech nastínil, trochu sofistikovaněji naformulovali, jmenovalo se to Obnova jizerskohorských lesů poškozených imisemi s využitím původního genofondu dřevin, a zažádali jsme o podporu holandskou Nadaci Prince Bernarda. Obdrželi jsme něco okolo dvou milionů korun, to byly peníze pro nás na tu dobu téměř neuvěřitelné.

V té době nebylo moc zvykem, aby privátní peníze přijímal stát a ekonomové z toho byli nervózní. Tak jsem se rozhodl založit Nadační fond pro záchranu a obnovu Jizerských hor, později transformovaný na nadaci.

Myslím si, že poskytnuté peníze jsme využili velmi efektivně. Ve spolupráci s osvědčenými lesníky jsme lokalizovali ty původní populace a sbírali v nich semena, šišky a semenáčky, které jsme pak dali, k překvapení zúčastněných zadarmo, do existujících péstebních středisek. Pracovali jsme s původním smrkem různých ekodémů, rozlišovali jsme například smrk vrcholový, smrk rašeliništní a podmáčených stanovišť a smrk zaříznutých údolí. Přemýšlívali lesníci z toho byli, v pozitivním slova smyslu, úplně hotoví. Samozřejmě jsme se zaobírali i javorem klenem, bukem, jilmem horským, původní kosodřevinou, břízou karpatskou, jeřábem a dalšími druhy. Jeden starší lesník z Frýdlantska mi řekl, že nikdy ještě ve školce jilm horský neviděl. Tím jsme ten projekt nastartovali, dostali jsme se do mediální pozornosti a záro-

veň jsme měli i reálné úspěchy. Už jsme nebyli obviňováni, že ochránčí přírody jen do všeho kecají a nic nedělají.

Nadace dávala peníze pouze Správě CHKO?

Ze začátku ano, v podstatě suplovala nedostatek či spíše neexistenci státních prostředků. Později, když se začaly objevovat národní managementové peníze, jsme okruh příjemců rozšířili i na neziskovky, obce a privátní osoby.

Ty peníze z Nizozemí měly katalytický účinek. A tak nám začaly dávat peníze i místní firmy. Mezi první patřil třeba Jablotron, tehdy ještě malá místní firma, nebo Preciosa. Postupně jsme nasbírali solidní peníze a naše nadace začala žít. Ta práce mě fakt velmi bavila. Pořád nám ale chyběl nějaký větší úder. Tehdy nám pomohl bývalý ministr životního prostředí Ivan Dejmal. Právě probíhala tzv. malá kuponová privatizace a výnosy z ní se rozdělovaly na vybrané nadace. Celý tenhle nápad podpory neziskového sektoru prosazoval jiný vynikající člověk, ekonom Tomáš Ježek, kterého jsem si také velmi vážil. Ukázal mi, že ani mezi ekonomy nejsou jenom sterilní lidé s často problematickým vnímáním světa. A protože jsme za sebou již měli dílčí úspěchy, Ivan Dejmal nám pomohl se do tohoto procesu přihlásit. Nakonec jsme v několika vlnách dostali do základního jmění 44 milionů korun. Nesmírně si toho vážíme, žijeme z toho do dneška.

Právě z výnosu těchto peněz můžeme podporovat nejrůznější projekty. Kromě projektů na obnovu ekologicky stabilních lesů jsme podpořili třeba studenty a vědce studující Jizerky, samosprávy či školy v edukativní oblasti. Za

tých pětadvacet let podpořila nadace projekty více než dvaceti miliony korun. Ale také jsme třeba koupili rozpadající se dům na Jizerce. Dnes je v něm funkční ekologické vzdělávací centrum, kam ročně zavítá mnoho stovek dětí i dospělých. Myslím, že v roli podpory záchranu Jizerských hor nadace svůj účel splnila dobře.

Loni nadace změnila jméno. Proč?

Lesníci postupně projevovali stále větší senzitivitu k opatřením přírodě blízkým. Neříkám, že by dělali úplně všechno, co bychom si přáli, ale určitě se to zlepšilo. A začaly se objevovat nové evropské fondy. Jenom díky Operačnímu programu Životní prostředí jsou k dispozici takřka nekonečné velké peníze, které samozřejmě využívají i lesníci, neziskovky a další subjekty v Jizerkách. Tím se ale logicky trochu zmenšil prostor pro smysluplné fungování nadace. To, že je operační program nastaven málo komfortně, je jiný příběh. Ale peněz je relativně dost. Některé subjekty však nemají dostatek peněz na přípravu a nutné kofinancování těchto projektů nebo na hrazení odůvodněných neuznatelných nákladů. A tak jsme se rozhodli částečně nasměrovat naši podporu sem. Se sto tisíci můžeme podpořit projekt za milion korun. A zároveň jsme rozšířili územní působnost. Dnes podporujeme projekty na uchování nebo zvýšení biodiverzity, stability lesa, zadržování vody v krajině přírodě blízkými opatřeními a ekovýchovu nejenom v Jizerských horách, i když tam naše aktivity budou soustředěny stále nejvíce, ale i na území celé České republiky. Krom toho chceme vytipovat jeden národní park v Africe, kde chceme v malém, ale systematicky pomáhat chránit místní unikátní přírodu. I proto jsme původní název změnili – na památku člověka, který nám velmi pomohl – na Nadaci Ivana Dejmal pro ochranu přírody.

Když se ještě vrátím k Jizerským horám, v jakém stavu jsou tamější lesy dnes?

No, to není otázka s triviální odpovědí. Určitě se podařilo sblížit praktické čin-

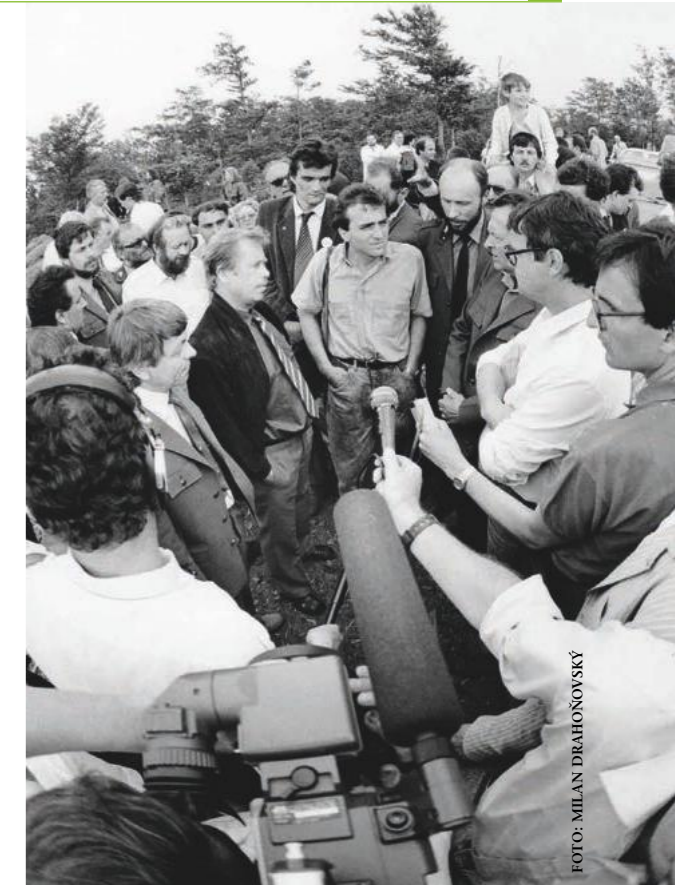

FOTO: MILAN DRAHOŇOVSKÝ

S Václavem Havlem v Jizerských horách (1990).

nosti v oblasti lesnictví a ochrany přírody. Někteří lesníci začali sami v praxi dělat péstební postupy, které dříve odmítali. Třeba využití přirozené obnovy v lesích na svazích běží dnes v rozsahu nevídaném. V ochranném pásmu jedné rezervace se dokonce začalo přecházet na výběrné hospodaření, což dříve bylo nemyšlitelné. Na druhou stranu, přestože jsme tlačili na to, aby se koncepce obnovy lesa držela v dlouhodobě stanoveném modelu, byla nakonec velká část pohoří zalesněna v krátkém časovém horizontu, nevzácně i druhově a geneticky nevhodným materiálem. K tomu klimatické změny, dozrávající imisní zátěž a některé další faktory představují rizika i do dalších desetiletí. V příštím období se proto musí provádět promyšlené, relativně intenzivní rekonstrukce problematických porostů, aby se uvedená rizika snížila. Jinak se může katastrofický vývoj opakovat. Hroucení kůrovcem napadených porostů na Moravě ukazuje, že přístup k lesům se musí celkově změnit. V Jizerkách se sice urazil velký kus cesty, ale ve světle nových skutečností to může být málo i tady. Nadace proto zůstane v tomto pohoří nadále aktivní. ☒

RNDr. František Pelc (* 1962)

Rodák z Turnova vystudoval přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. V letech 1990–1995 vedoucí Správy CHKO Jizerské hory, poté ředitel Správy chráněných krajinných oblastí ČR. V letech 2002–2006 poslanec Parlamentu ČR, v letech 2007–2010 náměstek ministra životního prostředí. Dnes ředitel Agentury ochrany přírody a krajiny ČR. Spoluzakladatel a předseda správní rady Nadace Ivana Dejmal.

Vráblový paseky

...květen a červen, nejpestřejší paleta barev.

TEXT MIREK DVORSKÝ

FOTO: MIREK DVORSKÝ

FOTO: MIREK DVORSKÝ

Rozkvétající vstavač bledý.

začala výrazně proměňovat. Již na mapě z roku 1829 jsou zakreslena obytná stavení obklopená poli a loukami.

Území je ukázkou typické valašské krajiny, kde se souvislé lesy střídají s loukami, pastvinami, remízky, rozptýlenou zelení, pasekářským osídlením s ovocnými sady a malými políčky.

Domov rostlin a živočichů

Na lokalitě nalezneme řadu vzácných a zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů. Botanicky nejcennější jsou druhově bohaté louky s výskytem vstavačovitých rostlin. Na loukách a okrajích světlých lesů již v dubnu rozkvétá vstavač bledý, v květnu a červnu se pak objevují další druhy, z nichž nejběžnější je vstavač mužský, najít zde ale můžeme také prstnatec bezový, vemeník dvoulistý, pětiprstku žežulník nebo hlavinku horskou.

Huculové s majitelkou paní Kostuchovou.

FOTO: MIROSLAV VÁLEK

Bílé květy rozkvetlých ovocných stromů do daleka vystupují z krajiny a kontrastují se svěží zelení luk, pastvin, bukových lesů a žlutých prvosenek. Na konci jara je vystřídají louky plné kopretin, zvonků, pampelišek srstnatých, pryskyřníků a dalších druhů, vlnících se ve větru v zeleni trav. Jako vojáci se v ovocných sadech a při okrajích lesů z vysoké trávy tyčí k nebi desítky silně ohrožených a nápadně zbarvených vstavačů mužských. Rostou tu ale i další druhy orchidejí.

Krajinu utvářel člověk

Vráblový paseky se nacházejí na katastru obce Lužná na bočním hřebeni Vizovických vrchů v okrese Vsetín v nadmořské výšce okolo 600 m. Nejsou divočinou v pravém slova smyslu, ale magickým místem, do jehož vývoje zásadním způsobem zasáhl člověk. Díky jeho zemědělské činnosti a pasekářskému osídlení se krajina výrazně proměnila, její charakteristický ráz se zachoval i do dnešní doby.

Počátky zdejšího osídlení není možné z archivních dokladů přesně určit. Na mapě I. vojenského mapování z let 1764–1768 je zde ještě zakreslen souvislý lesní porost jen s malými ostrůvky obdělávané krajiny, avšak s příchodem pasekářů na konci 18. století se krajina

Významnou krajinnou dominantou na kopci v horní části pasek je mohutný soliterní Židkův buk s obvodem kmene 397 cm. Jeho stáří se odhaduje na 150–200 let a v roce 1998 byl vyhlášený památným stromem.

Na loukách hnízdí kromě skřivana polního také vzácný chřástal polní, v ovocných sadech a starých stromech v blízkosti lidských sídel pak rehek zahradní i krutihlav obecný. Křovinaté porosty šípkové růže, hlohů a planých trnek jsou ideálním biotopem pro tuňhýka obecného. Z dalších živočichů zde zejména v blízkosti chalup, v zahradách a na okraji lesů našli domov plazi – ještěrka obecná i živorodá, slepýš křehký, užovka hladká i užovka obojková. Úkryt v kamenných zidkách a hromadách vyhledává mlok skvrnitý.

FOTO: MIREK DVORSKÝ

Prstnatec bezový.

Nelze opomenout řadu druhů bezobratlých živočichů – motýlů, blanokřídlých, rovnokřídlých a dalších.

Koně na pastvinách

Kromě hovězího skotu jsou zdejší louky vypásány koňmi. Majitelka, paní Radomíra Kostuchová, je na své stádo jaksepatří pyšná. Jedná se totiž o největší stádo huculských koní na Moravě. Je známo, že osídlení Karpat by bez těchto koní bylo nemyslitelné. Jsou to odolná zvířata, která velmi dobře snášejí náročné horské podmínky a mohou žít celoročně venku. K přežití i v zimním období jim stačí přístřešek a samo-

FOTO: MIREK DVORSKÝ

Památný Židkův buk.

zřejmě dostatek sena, voda a minerální liz. Kromě spásání vegetace jsou zdejší koně využíváni také pro turistiku a hipoterapii.

Vnímat krajinu všemi smysly

Sedím pod Židkovým bukem, jehož rozložitě větve poskytují v horkém dni blahodárný stín, a tiše pozoruji tu krásu kolem. Kam až oko dohlédne, táhnou se horské hřbety nejzápadnějšího výběžku Karpat. Nekonečné lesy s loukami a pastvinami, chalupy na stráních. Nad horizontem přelétne krkavec velký, z lesa se ozývá táhlé volání datla černého, na protější louce se pasou huculští koně, všude je cítit omamná vůně blížícího se léta.

Nová naučná stezka

Územím vede od roku 2017 „Naučná stezka Vráblový paseky“, přibližující

návštěvníkům přírodu i historii tohoto zajímavého místa. Byla vybudována ve spolupráci s obcí Lužná v rámci programu NET4GAS Blíž přírodě, který si bere za cíl zpřístupňovat veřejnosti přírodně cenné lokality. Na naučnou stezku, která má celkem 5 zastavení na trase dlouhé asi 1 200 m, se můžete dostat po modré turistické značce z obce Lužná. Součástí naučné stezky jsou i dvě fotografické panoramatické tabule a lavička pro posezení návštěvníků na výhledovém místě.

Autor je vedoucím Valašského ekocentra ČSOP.
Kontakt – mirek.dvorsky@ochranci.cz

Slavnostní otevření naučné stezky.

FOTO: JITKA DVORSKÁ

Stalo se ...

FOTO: ARCHIV UKLIDME SVĚT, UKLIDME ČESKO

● Akce **Uklidme svět, uklidme Česko** posunula svou laťku loni opět o významný kus výše. Když se na konci roku vše sečetlo, byl konstatován nárůst úklidových akcí o 410 (na celkových 2476) a nárůst počtu dobrovolníků o 10 000 (na 96 133) oproti předchozímu ročníku. Naopak pokleslo množství sebraného odpadu na 1536 tun (z 1634 tun v roce 2016). Jako „kraj, který nejvíce prokoukl“ byl se 444 akcemi vyhodnocen Středočeský kraj. Letos už běží úklidy nanovo. Hlavním úklidovým termínem byl 7. duben. Minimálně v počtu akcí bude letošní rok opět rekordní, již teď jich proběhlo přes dva a půl tisíce. Chcete-li se přidat, navštivte stránky www.uklidmesvet.cz.

● Tradiční výtvarná soutěž zimního kola **Živé zahrady** byla letos zaměřena na brhlíky. Jako nejlepší z řady zdařilých obrázků (ale i kreseb, na nichž bylo brhlíka možno

JULIE LORENZOVÁ - 1. MÍSTO V KATEGORII 7-8 LET

ANEŽKA BÁCHOROVÁ - 1. MÍSTO V KATEGORII 9-10 LET

identifikovat jen při zapojení hodně bujné fantazie) byla vybrána díla Elinky Drozdové (kategorie 3-6 let), Julie Lorenzové (7-8 let), Anežky Bátorové (9-10 let), Víty Nožičky (11-12 let) a Daniely Čobákové (13-16 let). Všechny vítězné obrázky si můžete prohlédnout na www.zivazahrada.cz.

● Začátkem roku se v rámci kampaně **Místo pro přírodu** podařily dva zajímavé výkupy. Nejprve to bylo zdvojnásobení vykoupené plochy na Mléské stráni na Rakovnicku, lokalitě známé největší populací vstavače nachového u nás, na což výrazně přispěl realizační tým dokumentárního seriálu **Krajinou domova** (autor a režisér Petr Krejčí

FOTO: JAN MORAVEC

spolu s kameramany Michalem Matuškou a Pavlem Vackem) a také zpěváci Anna Čtvrtníčková, Valentýna Dvořáková, Vojta Dyk, Jan Maxián a Matěj Ruppert. Následně byly vykoupeny téměř 2 hektary na úplně nové lokalitě, Zbytých na Náchodsku, v čemž se výrazně angažovali entomologové a botanici. Zejména podíl členů České společnosti botanické na získání potřebné částky na výkup byl nezanedbatelný. Blíže čtenáře Krásy našeho domova s touto lokalitou a aktivitami, kvůli kterým byl výkup realizován, seznámíme v některém z příštích čísel. Zatím se můžete podívat na www.mistoproprirodu.cz.

● Ve dnech 21. až 25. března proběhl na táborové základně ve Lhotce u Mělníka kurz hlavních táborových a oddílových vedoucích. Nabitého programu, který byl vyplněn přednáškami, praktickými ukázkami i hrami a zakončen písemnou zkouškou, se zúčastnilo 16 vedoucích, převážně z oddílů ČSOP. Kurz uspořádalo Sdružení mladých ochránců přírody ČSOP (www.smop.cz).

FOTO: ARCHIV SMOP ČSOP

● Byly akreditovány dva nové pozemkové spolky. Pozemkový spolek Arion při stejnojmenné olomoucké základní organizaci ČSOP působí zejména na českomoravském pomezí, ale i v severních oblastech Olomouckého kraje, a je - jak již název napovídá (Maculinea arion je latinské jméno vzácného modráska černoskvrného) - zaměřen do značné míry na ochranu a obnovu entomologicky významných lokalit. Pozemkový spolek Východní Polabí při základní organizaci ČSOP Smiřice má působnost v okolí Smiřic na Královéhradecku, úzce spolupracuje s několika sousedními obcemi a jeho

FOTO: JAN MORAVEC

„vlajkovou lokalitou“ je Biocentrum Obora (což navzdory názvu není žádná obora, ale opuštěná zatopená pískovna a její okolí).

● 16. února se ve Vlašimi sešla **Valná hromada** záchranných stanic. Horkým tématem, o kterém se jednalo, byla zejména

bylo uděleno Liboru Petráškoví, Arnoštu Štrobachovi, Davidu Tomáščíkovi a Františku Vlkovi ze ZO ČSOP Vlašim.

„Všichni čtyři jsou významnými tahouny naší ZO a svojí aktivní činností přispívají k jejímu rozvoji a k naší bohaté spolkové činnosti“, bylo psáno v návrhu na ocenění.

ministerstvem životního prostředí připravovaná koncepce záchraně handicapovaných volně žijících zvířat, která by - v případě schválení v navrhované podobě - zásadním způsobem narušila stávající, velmi dobře fungující systém. Pozemkové spolky se na svém Výročním setkání sešly o dva měsíce později (13.-14. dubna) v Mikulově. Zde se tak zásadní otázky neřešily, mluvilo se o nové pozemkospolkové databázi, která se pomalu vylívá z „dětských nemocí“, o územním plánování, ochraně hmyzu, fundraisingu či nových pravidlech pro nakládání s osobními údaji. Setkání bylo zakončeno exkurzí po rozkvetlém Svatém kopečku se zasvěceným praktickým komentářem šéfa správy CHKO Pálava (a pozemkového spolku Sorbus) Jirky Kmeta.

● I v letošním roce spolupracuje Český svaz ochránců přírody jako odborný garant na programu **Živé studánky**. Letos se vybírají studánky, které firma Pepsico nechá zrekonstruovat v Ústeckém, Píseňském, Jihočeském, Pardubickém, Olomouckém a Moravskoslezském kraji a na Vysočině. Hlasovat lze na www.zivestudanky.cz.

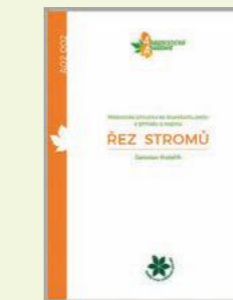
ZDROJ: WWW.ZIVESTUDANKY.CZ

ČSOP vydal ...

V přehledu nejsou zahrnuta periodika, pohlednice, plakáty a další propagační tiskoviny.

ČSOP **Arboristická akademie** (kancelar@arboristicaakademie.cz, 770 147 324)

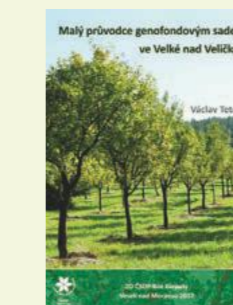
● **Výsadba stromů; Řez stromů** (Jaroslav Kolařík) - metodické příručky ke Standardům péče o přírodu a krajinu.

ČSOP **Bílé Karpaty**

(csop@bilekarpaty.cz, 518 326 470)

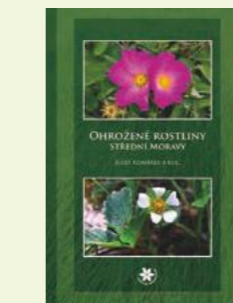
● **Malý průvodce genofondovým sadem ve Velké nad Veličkou** (Václav Tetera) - brožura popisující jednotlivé odrůdy ovoce i další aspekty sadu.

ČSOP **Hořepník**

(horepnik_csop@centrum.cz, 776 799 288)

● **Ohrožené rostliny střední Moravy** (Josef Komárek a kol.) - fotografiemi bohatě vybavená publikace o flóře regionu.

ČSOP **Pozemkový spolek Hády** (pshady@email.cz, 608 434 564)

● **Geologie Hádů u Brna** (Jana Šušolová) - druhá ze série brožur, představujících unikátní přírodu lomů v péči pozemkového spolku.

ČSOP - **regionální sdružení v Brně**

(rscsop.brno@veronica.cz, 542 422 753)

● **Černovický hájek - dědictví lužní krajiny** (Radka Matějčková) - brožura o zajímavé lokalitě na okraji Brna, její ochraně a ohrožení; ke stažení v pdf na www.veronica.cz/publikace-ke-stazeni.

ČSOP **Veronica**

(veronica@veronica.cz, 542 422 750)

● **Starý dům lepší než nový** (Jan Holan a kol.) - průvodce ekologickou opravou rodinného domu, ke stažení v pdf na www.veronica.cz/publikace-ke-stazeni.

ČSOP - **Ústřední výkonná rada**

(info@csop.cz, 222 511 494)

● **Poznej a chraň naši přírodu** - sborník učebních textů pro semináře ekocenter (viz str. 9).

● **Rádce** (Zdeňka Nezmeškalová) - co (ne)dělat, jsme-li svědkem porušování zákona ve vztahu k volně žijícím živočichům.

● **Jak zatočit s odpady** (Kateřina Landová) - o problematice odpadů, jejich předcházení a úklidech, nejen v rámci kampaně Uklidme svět, uklidme Česko.

Sledujete přírodu? Zaměřte se na veverky.

Na Evropský den chráněných území, tedy 24. května, začíná roční projekt, který by měl přivést co největší počet lidí k zájmu o sledování výskytu druhů. Pomocí má sympatický a hojný druh: veverka obecná.

Pokud se cílené zaměření na všeobecně známý druh osvědčí, bude v něm Agentura ochrany

přírody a krajiny ČR pokračovat i v dalších letech. V letošním roce se AOPK ČR domluvila na spolupráci s Českým svazem ochránců přírody.

„Chceme nejen získat data, ale také ukázat, že má smysl, aby lidé i běžné druhy zaznamenávali. Když jsme si zanalyzovali záznamy o výskytu veverky v náleзовé databázi ochrany přírody, ukázalo se, že je řada míst, kde žádná data nemáme. Navíc se může stát, že se k nám v budoucnu rozšíří i invazní veverka popelavá, bude se tedy hodit, když si lidé zvyknou tyto hlodavce sledovat,“ vysvětluje Karel Chobot z Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, ředitel odboru monitoringu.

„Věříme, že právě veverka je druhem, který může k cílenému sledování přírody přitáhnout

větší počet lidí. Každý ji pozná, má barevné varianty, žije i ve městech. Chceme oslovit zejména školy, střediska ekologické výchovy a spoléháme na spolupráci se členy ČSOP,“ dodává Tomáš Růžička, ředitel samostatného odboru vnějších vztahů.

Mobilní aplikace BioLog umožňuje jednak každému zaznamenávat přímo v terénu pozorování rostlin, živočichů a hub, zároveň také ukazuje, jaké další druhy byly už v okolí spatřeny. Data je možné prohlížet pomocí funkce „Mé okolí“. Jména druhů jsou v aplikaci propojena s panely Google, které shrnují základní informace a fotografie daného druhu. Pokud tedy nevíte, jaký druh si pod jménem představit, stačí kliknout na odkaz. Aplikace je propojena s náleзовou databází ochrany přírody, kde je v tuto chvíli více než 22 milionů záznamů.

Těšíme se na vaše data!

Nálezy zadávejte na naší adrese biolog.nature.cz.

Za ochráncem přírody, vědcem, pedagogem a laskavým člověkem Antonínem Bučkem

V pondělí 5. března 2018 nečekaně zemřel doc. Ing. Antonín Buček, CSc., výjimečná osobnost české krajinné a lesnické ekologie. Kdybychom hledali příklad člověka, který dokázal cílevědomě a systematicky již od studentských let až do konce života nekompromisně a s vysokým nasazením výzkumně, pedagogicky i organizačně působit ve prospěch poznání a ochrany přírody a krajiny, sotva bychom našli někoho vhodnějšího než právě docenta Antonína Bučka.

Pan Buček krátce pracoval v lesnickém provozu, pak se stal vědeckým pracovníkem Geografického ústavu Československé akademie věd v Brně a na tomto významném krajinnovědném pracovišti téměř 20 let úspěšně vedl právě oddělení životního prostředí. Byl protagonistou kritického hodnocení výstavby jihomoravského vodního díla Nové Mlýny, vzápětí i projektu průplavu Dunaj – Odra – Labe. V 70. letech se postavil i proti výstavbě autotodromu v Podkomorských lesích u Brna. Po zrušení

Geografického ústavu ČSAV roku 1993 odešel A. Buček na Lesnickou a dřevařskou fakultu Mendelovy univerzity v Brně, kde na Ústavu lesnické botaniky, dendrologie a geobiocenologie působil až do konce svého života.

Nesporně i romantický nádech měla A. Bučkem iniciovaná a organizovaná, dnes již legendární Akce dno. V průběhu 80. let se na ni každoročně sjížděli dobrovolní ochránci přírody ze všech koutů bývalého Československa. Z budoucího dna spodní Novomlýnské nádrže pod Pálavou přesazovali na vhodné lokality mimo záplavu kriticky ohrožené bledule letní a další vzácné rostliny včetně leknínů. VŠak o tom také Ivan

Střítecký natočil roku 1987 jeden ze svých nejúspěšnějších filmů – Chválu bláznovství.

Obsáhlou kapitolou je jeho působení v Českém svazu ochránců přírody, kde byl předsedou základní organizace Veronica, spoluzakladatelem a velmi aktivním členem redakční rady stejnojmenného časopisu. Když roku 2009 byla docentu A. Bučkovi udělena prestižní Cena Josefa Vavrouška, stalo se tak právem člověku nad jiné prospěšnému a zasloužilému ve výzkumu a ochraně přírody a krajiny.

Obzvláště výstižně charakterizoval osobnost docenta Bučka v reakci na jeho úmrtí přední slovenský krajinnovědec profesor Mikuláš Huba: „Tonda Buček byl zanícený ochránář, vynikající expert, charismatická osobnost a člověk s velkým, statečným srdcem, který viděl dodaleka a přitáhl k ochraně přírody a krajiny množství mladých lidí. Pro mnohé z nás byl následovánímhodným vzorem.“

ZO ČSOP Veronica

Podpořte, prosím, naše sbírky.

Děkujeme! Český svaz ochránců přírody

Místo
pro
přírodu

www.mistoproprrodu.cz
číslo účtu 999922/0800

www.zvirevnouzi.cz
číslo účtu 33553322/0800

ZVÍŘE
v nouzi

Blíž přírodě

Pojďte s námi do přírody!

- Navštivte přírodně cenné lokality po celé České republice.
- Vydejte se s námi pěšky, na kole či s kočárky na naučné stezky.
- Sledujte rostliny a živočichy z vyhlídek a pozorovatelyn.
- Objevte s námi orchidejové louky, pralesy a památné stromy.
- Podívejte se do nitra obnovených rašelinišť a mokřadních luk.
- Vyberte si lokalitu na www.blizprirode.cz a vyrazte s NET4GAS a ČSOP do přírody!

Rozvíjíme společensky odpovědnou politiku ochrany přírody s ohledem na současné a budoucí generace a jsme jedním z největších firemních dárců v oblasti ochrany přírody v České republice.

www.blizprirode.cz

